

Mediji na jezicima nacionalnih manjina – istraživanje i analiza

Autor: Nedim Sejdinović

Beograd, 2020. godine

Izradu ove publikacije pomogla je Misija OEBS-a u Srbiji. Stavovi izrečeni u publikaciji pripadaju isključivo autorima i njihovim saradnicima i ne predstavljaju nužno zvaničan stav Misije OEBS-a u Srbiji.

Sadržaj:

UVODNE NAPOMENE.....	04
DRUŠTVENO-POLITIČKI KONTEKST U KOJEM FUNKCIONIŠU MANJINSKI MEDIJI.....	08
ZAKONSKI OKVIR.....	14
MANJINSKI MEDIJI U NOVOJ MEDIJSKOJ STRATEGIJI.....	19
MEDIJI KOJI IMAJU MEDIJSKE SADRŽAJE NA MANJINSKIM JEZICIMA.....	21
ANALIZA I ZAKLJUČCI.....	29

UVODNE NAPOMENE

Istraživanje medija na jezicima nacionalnih manjina koji funkcionišu na teritoriji Republike Srbije sprovedeno je tokom novembra i decembra 2019. godine. Dokument koji je pred vama – a koji je nastajao u periodu od januara do septembra 2020. godine uz konsultacije sa ekspertima i „stejholderima“ – predstavlja pokušaj da se manjinska medijska scena sagleda u celini i da se, u kontekstu izrade nove Medijske strategije i pratećih dokumenata, kao i novih zakona i podzakonskih akata, iznađu zaključci i preporuke koje će pomoći da se ova oblast unapredi, i u smislu održivosti medija i proizvodnje medijskih sadržaja na jezicima nacionalnih manjina, ali i – ništa manje bitno – u smislu povećanja profesionalizacije i smanjenja političkih uticaja većinske i manjinskih elita na manjinsko informisanje.

Kroz izradu ovog istraživanja i prateće analize potvrdile su se pretpostavke da je manjinska medijska scena u priličnoj meri haotična i da je izuzetno teško, praktično nemoguće, doći do svih onih podataka koji bi pomogli da u potpunosti razumemo kako ona funkcionišu, a čak je veoma teško na jednom mestu sakupiti, odnosno napraviti spisak svih manjinskih i višejezičnih medija. Postojeći registri tih medija koje vode Agencija za privredne registre (APR) i Regulatorno telo za elektronske medije (REM) zapravo su nedostatni, iz prostog razloga što nisu u potpunosti ažurni ili validni¹, ali i zbog toga što ne odražavaju realno stanje. Nije uopšte redak slučaj se da su neki mediji registrovani kao višejezični, ali da su u potpunosti jednojezični, odnosno izveštavaju samo na većinskom, srpskom jeziku. Dešavaju se, iako mnogo ređe, i obrnute situacije. Osim toga, postoje velike razlike između višejezičnih medija međusobno: neki od njih imaju manjinske sadržaje u izrazito malom, skoro zanemarljivom postotku², dok neki manjinski program imaju kao primarnu delatnost. Ovde nećemo ulaziti u finansiranje i sufinansiranje manjinskih medija i sadržaja, pošto ćemo se time baviti kasnije, ali ćemo na ovom mestu samo iskazati to da je i tu prisutna potpuna konfuzija, kao što postoje značajne razlike u praksi državne pomoći manjinskim medijima koji funkcionišu na teritoriji AP Vojvodine, i onih koji funkcionišu u ostatku zemlje.

¹ Mnogi mediji iz ova dva registra su ili praktično ili formalno prestali da postoje.

² U pojedinim slučajevima, pojedini mediji koji se vode kao višejezični – pre svega, radijske stanice – produkuju tek par sati manjinskog programa na mesečnom nivou.

Privatizacija medija, sprovedena 2015. i 2016. godine – zbog načina na koji je tekao proces izlaska države iz vlasništva nad medijima³ – značajno je umanjila nivo informisanja na jezicima nacionalnih manjina, i stvorila još veću zbrku na manjinskoj medijskoj sceni. Prema nekim podacima⁴, od ukupnog broja medija koji su bili predmet privatizacije, čak 43 su imali programe na jezicima nacionalnih manjina. Od toga je bezmalo jedna trećina (14) ugašena, dok su pojedini mediji, i pored zakonske obaveze⁵, u međuvremenu ukinuli program na manjinskim jezicima. Podsetimo da su Agencija za privatizaciju i Regulatorno telo za elektronske 27. maja 2015. godine zaključili Protokol o saradnji kojim se Agencija obavezala da REM dostavi ugovore o prodaji kapitala elektronskih medija, u cilju kontrole ugovornih obaveza u proizvodnji medijskih sadržaja od javnog interesa u periodu od pet godina od dana zaključenja ugovora, a da je obaveza obezbeđivanja kontinuiteta na strani kupca. Za kršenje obaveze kontinuiteta programa od javnog interesa (među kojima se nalazi i informisanje na manjinskim jezicima) predviđena je naplata bankarske garancije, koja je u visini prve godine obaveznih investicija⁶. Očigledno da ova „kazna“ nije bilo dovoljno snažna da se novi vlasnici medija ne odluče da ne poštuju, u cilju pojeftinjenja programa, svoje zakonske obaveze. REM do danas, koliko znamo, nije objavio izveštaj o tome u kojoj meri su privatizovani mediji poštovali zakonsku odredbu o kontinuitetu⁷. Inače, ove i sledeće godine će isteći pet godina od privatizacije pojedinih medija, pa će to značiti i ukidanje ove ionako slabašne zakonske obaveze, što znači da možemo očekivati da tokom 2020. prisustvujemo dodatnom snižavanju kvantiteta, pa samim tim i kvaliteta manjinskog informisanja u državi.

Što se tiče manjinskih medijskih sadržaja (i redakcija) na javnim medijskim servisima (RTS i RTV), može se reći da postoje dve potpuno različite prakse na RTS-u i RTV-u. Dok Radio-televizija Vojvodine ima veoma bogat i raznolik program na manjinskim jezicima, dotle RTS ne ispunjava svoje zakonske obaveze i nema, bar ne u odgovarajućoj meri, informativne i druge sadržaje od javnog interesa, odnosno programske celine na jezicima nacionalnih manjina, i to je problem na koji medijski stručnjaci dugo već ukazuju. Manjinski medijski sadržaji i redakcije na javnim medijskim servisima dele sa

³ Bilo je brojnih propusta tokom privatizacije medija, a zakonodavci nisu uzeli u obzir ono na šta su ukazivali medijski eksperti – da je neophodno da se u proces privatizacije uđe uz uvažavanje specifičnosti manjinskih i višejezičnih medija.

⁴ „Višejezični mediji – tri godine posle privatizacije“, Udruženje novinara Srbije, decembar 2018.

⁵ Zakon o javnom informisanju i medijima, o čemu će kasnije biti reči, obavezivao je nove vlasnike da ostvare u kontinuitet u proizvodnji medijskih sadržaja od javnog interesa, uključujući tu i kontinuitet održavanja udela informativnih, obrazovnih, naučnih, kulturno-umetničkih, dečijih, zabavnih, sportskih i drugih programskih sadržaja od javnog interesa na pojedinim jezicima nacionalnih manjina – u roku od pet godina od dana privatizacije.

⁶ Zaštitnik građana: Poseban izveštaj o informisanju na jezicima nacionalnih manjina nakon privatizacije medija, Beograd 2016.

⁷ Prema informacijama koje imamo, REM godišnje izveštava Ministarstvo privrede o poštovanju kontinuiteta u proizvodnji medijskih sadržaja od javnog interesa, ali javnost nema uvid u te izveštaje.

većinskim programima rizik po nezavisnost, koji je delom posledica načina finansiranja RTS-a i RTV-a (finansiraju se mešovito – od naplate takse za javni medijski servis i iz budžeta). Zavisnost od budžetskih sredstava i nedostatak stabilnog i dugoročno predvidljivog finansiranja predstavlja veliki izazov za nezavisnost javnih medijskih servisa. Nefunkcionalnost Regulatornog tela za elektronske medije (REM) ostavlja takođe snažne posledice po način funkcionisanja javnih medijskih servisa. Osim ovih rizika koje dele sa programima na srpskom jeziku, manjinske redakcije na javnim medijskim servisima brine i uticaj manjinskih nacionalnih saveta na uređivačku politiku, koji se ostvaruje preko REM-a⁸, odnosno zakonskog prava nacionalnih saveta na davanje mišljenja prilikom izbora odgovornog urednika programa na manjinskom jeziku⁹. Iako zakonskim rešenje nije obavezujuće, mišljenje se u praksi smatra obavezujućim aktom.

Pred kraj uvoda, podsećamo na pitanje koje su medijski eksperti u više navrata proteklih godina, pa čak i decenija, pokretali i javno zagovarali: ukoliko želimo da unapredimo ovu oblast, pod broj jedan je neophodno da se zakonski vrlo precizno definiše pojam manjinskog medija, kao i višejezičnog medija, ali i da se napravi celovita i jedinstvena lista tih medija. Ovo istraživanje je mali doprinos tom važnom cilju, koji će nam omogućiti da građanima koji konzumiraju manjinske medijske sadržaje omogućimo kvalitetnije informisanje, ali i sprečimo razne vrste nedoslednosti koje su vidljive naročito u oblasti (su)finansiranja. Iako smo se trudili da istraživanje i prateća analiza u što boljoj meri odraze pravo stanje na terenu, svesni smo da u dokumentu, pogotovo u listi medija, sasvim predvidljivo, postoje pogreške ili propusti, pa molimo savesnog čitaoca da nam ukaže na njih, kako bismo uneli ispravke.¹⁰

I na samom kraju, želimo da se zahvalimo svima onima koji su sa nama podelili relevantne podatke i svoje uvide u aktuelne probleme javnog informisanja na manjinskim jezicima. Oni su umnogome potpomogli da ovaj izveštaj bude kompletniji i kvalitetniji, i da tematiziranim oblastima pristupi iz više uglova. Tu, pre svega, mislimo na direktore i urednike medije na manjinskim jezicima, koji su nam dostavili širok spektar informacija, uključujući i one koje se tiču finansijskog poslovanja. Želimo da se zahvalimo i medijskim ekspertima koji su komentarisali izveštaj i predložili neke izmene i dopune. Sa velikim zadovoljstvom, njihove predloge smo prihvatili, s obzirom da su bili izuzetno kvalitetni.

⁸ Prema Zakonu o elektronskim medijima nacionalni saveti nacionalnih manjina predlažu jednog od devet članova Saveta Regulatornog tela za elektronske medije.

⁹ Zakon o javnim medijskim servisima obavezuje generalnog direktora da pribavlja mišljenje nacionalnog saveta nacionalne manjine o kandidatima za odgovornog urednika programa na jeziku nacionalne manjine pre podnošenja predloga za njegovo imenovanje Upravnom odboru.

¹⁰ Molimo vas da na propuste i pogreške ukažete slanjem mejla na adresu autora: nedim.sejdinovic@gmail.com

Za razliku od direktora i urednika medija, kao i medijskih eksperata, većina nacionalnih saveta nacionalnih manjina, i pored nekoliko puta ponovljenih molbi, nije nam dostavila potrebne informacije i komentare na izveštaj. Bili smo, naime, veoma raspoloženi da u njega inkorporiramo i njihove poglede na probleme i dostignuća informisanja na jezicima nacionalnih manjina, kao i komentare na konstatovani uticaj manjinskih političkih elita na javno informisanje na njihovim jezicima. Sa druge strane, želimo da izrazimo zahvalnost Nacionalnom savetu rusinske nacionalne manjine, koji pokazuje veliku spremnost da saraduje sa stručnom javnošću u svrhu unapređenja kvaliteta informisanja na rusinskom jeziku. Ovaj Savet je, naime, zajedno sa predstavnicima stručne javnosti i novinarima, izradio i usvojio dokumente kojima se definišu mehanizmi, procedure i pravila koji obezbeđuju više profesionalne standarde i zaštitu uređivačke politike u medijima kojima je (posredno) ovaj Nacionalni savet osnivač. O ovome će i kasnije biti reči.

DRUŠTVENO-POLITIČKI KONTEKST U KOJEM FUNKCIONIŠU MANJINSKI MEDIJI

Republika Srbija je multietnička i multikonfesionalna država u kojoj, pored Srba, žive mnogobrojne nacionalne manjine. Prema dostupnim podacima, čak 21 manjina ima više od dve hiljade pripadnika. Posebno su etnički heterogena područja AP Vojvodine, kao i jug Srbije, mada se, naročito u severnoj pokrajini, broj manjina od popisa do popisa smanjuje. Neke od manjina u Srbiji imaju visok stepen koncentracije, pa predstavljaju većinu u pojedinim lokalnim samoupravama. Mađari su većina u osam lokalnih samouprava, Bošnjaci u tri, Albanci, Bugari i Slovaci u dve¹¹. Osim po brojnosti, manjine se razlikuju i po stepenu istovetnosti nacionalne pripadnosti i manjinskog jezika, osećanju zajedništva i međusobne solidarnosti, političkoj organizovanosti i političkom uticaju, starosti populacije, obrazovanju, percepciji odnosa većine prema manjini, po imanju ili nemanju matične države, a neformalno se, po stepenu ostvarenja manjinskih prava, mogu podeliti na tradicionalne, nove manjine i manjine u nastajanju.¹² Svakako se razlikuju i prema tradiciji, kvantitetu i kvalitetu javnog informisanja na maternjem jeziku, pa tako – prema ovom istraživanju – vidimo da od 21 manjine 15 imaju medije na svom jeziku. Sasvim očekivano, mađarska nacionalna manjina ima najveći broj medija i medijskih sadržaja na svom jeziku, što je posledica ne samo činjenice da je u pitanju najbrojnija manjina sa dugom tradicijom bivstovanja na ovim prostorima, već i činjenice da matična država Mađarska ima programe koje potpomažu mađarskoj manjini u Vojvodini u raznim oblastima, pa i u sferi javnog informisanja.

Prava manjina u ovoj oblasti podrazumevaju pravo na informisanje na maternjem jeziku, slobodu izražavanja na manjinskim jezicima, adekvatno finansiranje medijskih sadržaja na manjinskim jezicima, poštovanje vrednosti multikulturalnog i interkulturalnog društva i političkog i medijskog pluralizma. Prema važećem zakonskom okviru, informisanje na jezicima nacionalnih manjina u Srbiji odvija se kroz tri modela¹³. Prvi model predstavljaju javni medijski servisi (RTS i RTV), drugi su mediji kojima su osnivači nacionalni saveti nacionalnih manjina (posredno, preko ustanova, privrednih društava ili udruženja koje osnivaju radi ostvarivanja prava na javno informisanje na jeziku nacionalne manjine), a treći su privatni mediji (među njima i mediji civilnog društva, kao i mediji koji su do trenutka

¹¹ Predmet analize je područje Srbije bez Kosova.

¹² „Informisanje na jezicima nacionalnih manjina - preporuke za praktične politike“, Centar za razvoj civilnog društva, Zrenjanin 2017.

¹³ Žužana Serenčeš: „Manjinsko informisanje u ‘niskom letu’“, Nezavisno društvo novinara Vojvodine, Novi Sad, 2018.

privatizacije bili javna preduzeća¹⁴). U svakom od navedenih modela, evidentirani su problemi i sa pravom (finansiranjem, između ostalog) i odgovornošću, medijskim pluralizmom, tačnim i objektivnim informisanjem, nezavisnom uređivačkom politikom i transparentnošću rada, za šta su odgovorna neadekvatna zakonska i podzakonska rešenja, ali i nedostatak samoregulatornih mehanizama.

Kada govorimo o javnim medijskim servisima i informisanju na jezicima nacionalnih manjina, već smo spomenuli da je problem koji manjinski programi i redakcije dele sa većinskim – evidentan politički uticaj na rad javnih medijskih servisa, koji je između ostalog posledica neefikasnosti rada REM-a, ali i načina finansiranja javnih medijskih servisa. Podvlačimo da postoji ogromna razlika u praksi informisanja na jezicima nacionalnih manjina između dva javna servisa, Radio-televizije Srbije (RTS) i Radio-televizije Vojvodine (RTV). Dok RTV emituje program na čak šesnaest jezika¹⁵, RTS – osim na simboličnom nivou i daleko od potreba građana – ne produkuje manjinski program, što ugrožava „nevođanske“ manjine kao što su Albanci, Bošnjaci, Vlasi i Romi. Osim spomenutih, generalnih i veoma ozbiljnih problema sa nezavisnošću javnih medijskih servisa, evidentiran je i uticaj nacionalnih saveta na uređivačku i kadrovsku politiku manjinskih redakcija koje uglavnom funkcionišu kao zasebni entiteti unutar RTV-a. Dodajmo ovome i problem u komunikaciji između manjinskih i većinske redakcije, kao i manjinskih redakcija međusobno – ona je na vrlo niskom nivou. Naravno, veliki problem koje manjinske redakcije na javnim medijskim servisima imaju jeste nedostatak kadrova. Obnavljanje kadrovske strukture je otežano zbog važeće Uredbe o zabrani zapošljavanja u javnom sektoru, kao i zbog velikog odliva mlađih pripadnika manjinskih zajednica u matične zemlje i, generalno, u inostranstvo.

Pojedini nacionalni saveti nacionalnih manjina, kao što je albanski, istaći će da to što RTS ne emituje program na albanskom jeziku predstavlja – „diskriminatorni čin“¹⁶. U međuvremenu, od oktobra prošle godine, RTS je počeo da emituje vesti na albanskom jeziku „Lajmet“, što jeste korak napred, ali medijski stručnjaci ukazuju na to da je način na koji se producira ova emisija u neskladu sa potrebama albanske nacionalne zajednice u Srbiji za zastupljenošću programa na njihovom jeziku na javnom medijskom servisu kojeg i oni plaćaju. Oni čak upozoravaju da jezik ove emisije nije u skladu sa standardima albanskog jezika. RTS inače na svojim programima dvaput nedeljno emituje serijal

¹⁴ Još uvek imamo medije koji su, protivno zakonu, u vlasništvu države. Zbog neuspešne privatizacije država gazduje još u Tanjugu i Radio-televiziji Kragujevac.

¹⁵ RTV emituje programe na 14 manjinskih jezika, neke kao programske celine u prilično velikom obimu, a neke na simboličnom nivou uz pomoć nezavisnih produkcija. Osim manjinskih, program se emituje na srpskom i na engleskom jeziku.

¹⁶ <http://www.ndnv.org/wp-content/uploads/2018/02/Treci-izvestajFINAL.pdf>

"Građanin", koju čine emisije kolažnog tipa, snimane širom Srbije, tamo gde žive pripadnici nacionalnih manjina. Emisije su na srpskom jeziku i na jezicima manjina uz odgovarajući prevod.

Što se tiče medija nacionalnih saveta, zakonski nije valjano rešeno njihovo finansiranje u oblasti informisanja, koje se trenutno odvija preko Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave Republike Srbije (Kancelarije za ljudska i manjinska prava) i Sekretarijata za kulturu i informisanje AP Vojvodine. Oba mehanizma nedovoljno dobro funkcionišu, a posebno je problematičan pokrajinski sistem finansiranja, jer je definisan samo prelaznim odredbama Zakona o javnom informisanju i medijima kao privremeno rešenje koje je trebalo da traje do donošenja novog Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina. Međutim, izmenama i dopunama Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina iz 2018. godine ovo pitanje nije sistematski rešeno, pa postoji izvesni pravni vakuum kojeg je potrebno što pre popuniti. Pokrajina naime za medije kojima su (posredno) osnivači nacionalni saveti izdvaja negde oko 300 miliona dinara¹⁷ godišnje, što možda predstavlja dobro rešenje za finansijsku održivost ovih medija, ali ono nije u skladu sa duhom Zakona o javnom informisanju i medijima koji predviđa da se javni interes u medijima (su)finansira na transparentan i nediskriminatoran način, kroz javne konkurse, i uz postojanje stručne komisije. Sada Pokrajina diskreciono, bez jasnih kriterijuma, dodeljuje medijima nacionalnih saveta značajne iznose novca, bez ikakvog učešća javnosti u tom procesu. Postoji još jedna razlika u dodeljivanju javnih sredstava za finansiranje medija nacionalnih saveta: dok Pokrajina sredstva dodeljuje direktno izdavačima medija (ustanovama, privrednim društvima ili fondacijama koje su osnovali nacionalni saveti nacionalnih manjina), dotle Republika novac upućuje nacionalnim savetima, koji potom sredstva prosleđuju medijima kojima su posredno osnivači. I ovaj potonji proces se odvija bez jasnog uvida u trošenje novca poreskih obveznika.¹⁸ Sve u svemu, izdavači medija kojima su nacionalni saveti nacionalnih manjina posredno osnivači u centralnoj Srbiji prihoduju od države mnogo manje novca no mediji u AP Vojvodini. Takođe, nacionalni saveti ne koriste u većoj meri mogućnost da putem konkursa dodeljuju sredstva i medijima kojima nisu (posredno) osnivači i da na taj način podstaknu medijski pluralizam na manjinskim jezicima.

Što se tiče (su)finansiranja manjinskih medijskih sadržaja na lokalnom nivou, nigde ne postoje precizni podaci koliko se sredstava, kroz sistem konkursnog sufinansiranja, izdvaja u tu svrhu. Za razliku od Republike i Pokrajine, lokalne samouprave – čak ni one na čijoj teritoriji živi značajan broj manjinskih

¹⁷ Podsetimo da Kancelarija za ljudska i manjinska prava Vlade Srbije izdvaja za funkcionisanje svih nacionalnih saveta (21) ukupno 245 miliona dinara (podaci za 2018. godinu).

¹⁸ „Manjinski mediji i nacionalni saveti nacionalnih manjina kao (posredni) osnivači manjinskih medija – nemarni čuvari javnog novca“, BIRN, januar 2020.

nacionalnih zajednica – ne koriste zakonsku mogućnost da raspisuju zaseban medijski konkurs za sadržaje na jezicima nacionalnih manjina, pa je nejasno u kojoj meri one ispunjavaju obavezu iz Zakona o lokalnoj samoupravi, po kojoj su dužne da se staraju o ostvarivanju, zaštiti i unapređenju ljudskih i manjinskih prava, rodnoj ravnopravnosti, kao i o javnom informisanju u opštini.¹⁹

Jasno je da je neophodno čim pre uskladiti krovni medijski zakon, Zakon o javnom informisanju i medijima, i Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina, uz poštovanje osnovnih postulata medijske reforme započete 2011. Potrebno je, naime, proces finansiranja medija kojima su (posredno) osnivači nacionalnih saveta učiniti adekvatnim, transparentnim, nediskriminatornim, uz obezbeđivanje uslova za razvoj profesionalizma i nezavisne uređivačke politike. Naime, u više navrata bili smo svedoci snažnih pritisaka na uređivačku politiku ovih medija od strane svojih osnivača, nacionalnih saveta (slučaj Presburger²⁰, slučaj Mihok²¹, slučaj šestoro otpuštenih novinara Mađar soa...), što potvrđuje da je ovom pitanju potrebno pristupiti veoma ozbiljno i rešiti ga kroz zakonske mehanizme, ali takođe i kroz uvođenje samoregulatornih mehanizama u okviru saveta.²² Nedavno je izrađen i predstavljen interni etički kodeks Nacionalnog saveta rusinske nacionalne manjine i Novinsko-izdavačke ustanove Ruske slovo, koji su izradili predstavnici Nezavisnog društva novinara Vojvodine i Saveta i medija te nacionalne zajednice, i koji uspostavlja mehanizme, procedure i pravila koji će omogućiti unapređenje kvaliteta informisanja i medijskih sloboda u medijima kojima je (posredno) ovaj nacionalni savet osnivač. Taj model se možda može primeniti i u drugim nacionalnim zajednicama, ali to ne znači da su nepotrebne i izmene zakona koje će predvideti načine zaštite uređivačke politike ovih medija od manjinskih političkih elita.

U prvoj Medijskoj strategiji, onoj koja se odnosi na period od 2011. do 2016. godine, kao i u medijskim zakonima iz 2014. godine, pitanju javnog informisanja na jezicima nacionalnih manjina – stiče se utisak – nije posvećena adekvatna pažnja. Čudno je to s obzirom na činjenicu da su upravo prava nacionalnih manjina na informisanje na svom jeziku zaustavile prethodnu privatizaciju medija koja je trebalo da bude (prema zakonima iz 2002. i 2003. godine) okončana još 2007. godine. Tokom javne rasprave govorilo se uglavnom o konceptu prava manjina na informisanje na svom jeziku, sa posebnim aspektom na finansiranje, dok su u drugom planu bile medijske slobode, medijski pluralizam i mehanizmi za razvoj i zaštitu medijskog profesionalizma i nezavisne uređivačke politike ovih medija,

¹⁹ Zakon o lokalnoj samoupravi ("Sl. glasnik RS", br. 129/2007, 83/2014 - dr. zakon, 101/2016 - dr. zakon i 47/2018)

²⁰ <http://www.ndnv.org/2011/06/24/presburger-je-smenjen/>

²¹ http://www.rtv.rs/sr_lat/vojvodina/backa/smenjen-direktor-panon-rtv-rudolf-mihok_274026.html

²² Nedim Sejdinović: „Informisanje na manjinskim jezicima u kontekstu izrade nove Strategije razvoja sistema javnog informisanja u Srbiji (do 2023. godine)“, NDNV, Novi Sad 2017.

ali i transparentnost rada. Može se reći da je kroz proces sprovođenja medijskih zakona iz 2014. godine, koji pate od istih nedostataka kao i strateški dokument, omogućen dodatni, snažan politički uticaj na medije kojima su nacionalni saveti nacionalnih manjina (posredno) osnivači, dok je ostatak manjinske medijske scene ostavljen da obitava u potpunoj konfuziji.

Već smo spomenuli da su 43 višezjezična medija bila predmet privatizacije, a da nisu obezbeđeni mehanizmi koji će omogućiti njihovo adekvatno i dugoročno (su)finansiranje, zbog čega je veliki broj privatizovanih medija došao u veoma tešku situaciju, a jedan broj njih je prestao i da postoji²³. Može se reći da je posledica primene ovih zakona – dodatno ugrožavanje pluralizma u javnom informisanju na jezicima nacionalnih manjina. S obzirom da su predmet privatizacije bili brojni mediji koji imaju sadržaje na više jezika, i koji stoga predstavljaju važan element interkulturalnosti u društvu, zaista čudi činjenica da je zakonodavac, i pored zahteva stručne javnosti, uporno odbijao da među definisane javne interese u sferi javnog informisanja uvrsti i interkulturalnost. Da je interkulturalnost prepoznata kao javni interes kojeg država (su)finansira, možda bi time bio rešen bar deo problema koji se odnose na opstanak višezjezičnih medija. Kada govorimo o potrebi što veće zastupljenosti interkulturalnosti u medijima, to se ne odnosi samo na manjinske i višezjezične nego i na većinske medije.

Nova Medijska strategija, usvojena u januaru 2020, prilika je da se ovi propusti isprave. U njoj postoje rešenja koja bi – kroz izradu akcionog plana i izmenu zakona – unapredila sistem javnog informisanja na jezicima nacionalnih manjina. Interesantno je da je upravo u sferi javnog informisanja na jezicima nacionalnih manjina došlo do „nesporazuma“ između, sa jedne strane, predstavnika Vlade Srbije i nacionalnih saveta, a sa druge, novinarskih i medijskih udruženja koji su učestvovali u izradi ovog dokumenta. Ponovila se slična situacija iz perioda usvajanja prethodnog strateškog dokumenta i postojećih medijskih zakona (2014.), kada su rešenja koja se tiču manjinske medijske scene iznalažena na liniji većinska-manjinska politička elita, bez upliva stručne javnosti. Ispostavilo se da su mehanizmi predviđeni za razvoj javnog informisanja na jezicima nacionalnih manjina, posebno oni koji su obezbeđivali medijski pluralizam i zaštitu uređivačke politike medija kojima su (posredno) osnivači nacionalni saveti, u jednom trenutku bili neprihvatljivi za Vladu Srbije, te su oni uklonjeni iz teksta dokumenta bez znanja predstavnika Radne grupe za izradu medijske strategije. Nakon protesta novinarskih i medijskih udruženja²⁴, ali i međunarodnih organizacija, Radna grupa je ponovo okupljena i ti mehanizmi (odnose se na smanjenje uticaja nacionalnih saveta na medije kojima su, posredno, osnivači) ponovo su pronašli svoje mesto u dokumentu. Treba reći da su protiv preciznog zakonskog

²³ Ibid.

²⁴ <http://www.nuns.rs/info/statements/43113/medijska-koalicija-neprihvatljive-izmene-nacrta-medijske-strategije-.html>

regulisanja odnosa nacionalnih saveta nacionalnih manjina i medija kojima su (posredno) osnivači – i politički predstavnici nacionalnih manjina, ali i pojedine matične zemlje nacionalnih manjina. Sa druge strane, pritisci na uređivačku politiku ovih medija veoma su česti. Jedan od poslednjih u nizu takvih primera je pritisak na redakciju Hlas ludu²⁵, list kojem je (posredno) osnivač Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine.

U toku izrade ovog dokumenta desio se još jedan događaj²⁶ koji kazuje da je odnose između nacionalnih saveta nacionalnih manjina i izdavača njihovih medija potrebno jasno zakonski definisati, uz uvođenje mehanizama za zaštitu autonomije i uređivačke politike ovih medija. Naime, polovinom februara šest od devet članova Upravnog odbora Novinsko-izdavačke ustanove „Libertatea“, koja je izdavač istoimenog nedeljnika, smenjeno je na telefonskoj sednici osnivača – Nacionalnog saveta rumunske nacionalne manjine – i to bez obrazloženja, a na njihovo mesto imenovano je šest novih lica. Urednici „Libertatee“ smatraju da je ovaj čin zapravo uvod u smenu urednika i promenu uređivačke politike lista, a da je to prolongirano zbog vanrednog stanja i događaja u vezi sa pandemijom korona-virusa.

²⁵ <https://www.danas.rs/drustvo/uns-podrska-redakciji-hlas-ljudu/>

²⁶ <https://www.cenzolovka.rs/pritisci-i-napadi/politicki-pritisci-na-nedeljnik-libertatea-smene-na-hitno-sazvanoj-telefonskoj-sednici/>

ZAKONSKI OKVIR

Strukturalno, prava manjinskih nacionalnih zajednica, među kojima i pravo na informisanje na jezicima nacionalnih manjina – nalaze se na istaknutom mestu u čitavom nizu domaćih legislativnih dokumenata, od Ustava Srbije, preko zakona, do podzakonskih akata. Osim toga, Srbija je potpisnik niza međunarodnih akata, ratifikovanih u državnom parlamentu, u kojima se manjinska prava temeljito tretiraju u kontekstu korpusa ukupnih ljudskih prava. U procesu pristupanja Evropskoj uniji, ostvarivanje manjinskih prava takođe su posebno apostrofirana: ona su formulisana u Poglavlju 23 (Pravosuđe i osnovna prava), a u okviru njega je izrađen i poseban [Akcioni plan za ostvarivanje prava nacionalnih manjina](#), u kojima se nalazi zaseban odeljak posvećen slobodi izražavanja i položaju medija na jezicima nacionalnih manjina. Vlada Srbije je ovaj strateški dokument usvojila 3. aprila 2016. godine i on, praktično, delom predstavlja sastavni deo Akcionog plana za Poglavlje 23 (pravosuđe i osnovna prava), pa su tako i periodični izveštaji o sprovođenju Akcionog plana za ostvarivanje prava nacionalnih manjina, u delu u kojem se preklapaju, uključeni u izveštavanje o sprovođenju Akcionog plana za Poglavlje 23.²⁷

Odnos prema informisanju na jezicima nacionalnih manjina u ovom dokumentu karakterističan je za ukupan odnos koji država Srbija, ali i matične države nacionalnih manjina, imaju prema informisanju na jezicima manjina: pažnja se usmerava na prava i finansijsku održivost medija na jezicima nacionalnih manjina, a mnogo manje pažnje se posvećuje slobodi izražavanja na jezicima nacionalnih manjina, kvalitetu medija i medijskih sadržaja, medijskom pluralizmu na jezicima nacionalnih manjina, kao i obavezama nacionalnih saveta nacionalnih manjina u ostvarivanju prava na istinito, blagovremeno, verodostojno i potpuno informisanje građana.

Krovni zakon koji u državi Srbiji definiše oblast javnog informisanja, Zakon o javnom informisanju i medijima²⁸ (ZJIM) iz 2014. godine – nacionalnim savetima nacionalnih manjina omogućava da osnivaju ustanove i privredna društva radi ostvarivanja prava na javno informisanje na jeziku nacionalne manjine, odnosno fondacije radi ostvarivanja opštekorisnog cilja unapređenja javnog informisanja na jeziku nacionalne manjine, a u skladu sa zakonom. Na taj način, mediji na jezicima manjina izuzeti su

²⁷ Nezavisno društvo novinara Vojvodine (NDNV), „Informisanje na jezicima nacionalnih manjina – na sporednom koleseku“, Novi Sad, oktobar 2017.

²⁸ Zakon o javnom informisanju i medijima (Službeni glasnik RS, br. 83/2014, 58/2015 i 12/2016 Član 16. stav 1. tačka 3.)

od pravila da država, na bilo kom nivou, ne može biti – ni posredno ni neposredno – osnivač medija. Osim toga, na medije kojima su posredno osnivači nacionalni saveti ne odnosi se odredba zabrane finansiranja iz javnih prihoda²⁹. U članu 143 ZJIM navodi se da se finansiranje medija čiji su osnivači nacionalni saveti uređuje posebnim zakonom kojim se reguliše položaj nacionalnih saveta nacionalnih manjina. Iako ovo polje, o čemu će kasnije biti reči, nije valjano definisano, treba reći da se mediji kojima su osnivači (posredno) nacionalni savet u velikom obimu finansiraju iz javnih fondova. U skoro svim slučajevima više od 2/3 ukupnih prihoda dolazi od države. Dok se mediji nacionalnih saveta na teritoriji Vojvodine pretežno finansiraju iz budžeta autonomne pokrajine³⁰, dotle se mediji nacionalnih saveta na teritoriji centralne Srbije finansiraju iz budžeta republike, tačnije iz budžetskih sredstava Ministarstva državne uprave i lokalne samouprava, tačnije Kancelarije za ljudska i manjinska prava. Kako smo već istakli, Pokrajina novac uplaćuje direktno izdavačima medija, dok Kancelarija sredstva prebacuje nacionalnim savetima, a oni onda finansiraju medije kojima su posredno osnivači.

Prema ZJIM, direktora ustanove ili privrednog društva odnosno upravitelja fondacije, kao i odgovornog urednika medija kojima je (posredno) osnivač nacionalni savet nacionalnih manjina – imenuje i razrešava organ upravljanja, na period od četiri godine, a na osnovu sprovedenog javnog konkursa. Dve trećine članova organa upravljanja ustanove, privrednog društva, odnosno fondacije koji su osnivači medija, po ovom zakonu, čine nezavisni članovi. Zakon definiše da pod nezavisnim članovima podrazumeva lica koja najmanje tri godine pre imenovanja za člana upravnog odbora izdavača nisu bili funkcioneri u smislu propisa kojima se reguliše sprečavanje sukoba interesa prilikom vršenja javne funkcije.

U članu 13 ZJIM se navodi da – zarad omogućavanja ostvarivanja prava nacionalnih manjina na informisanje na sopstvenom jeziku i negovanje sopstvene kulture i identiteta – Republika Srbija, autonomna pokrajina, odnosno jedinice lokalne samouprave obezbeđuju deo sredstava, putem sufinansiranja ili na drugi način, za rad medija koji izveštavaju na manjinskim jezicima. Manjinsko informisanje se našlo i u zakonskoj definiciji javnog interesa u sferi javnog informisanja, i to u dve tačke. (Inače, prema ZJIM se putem konkursnog sufinansiranja finansira upravo ostvarenje javnog interesa u medijima.) Pod javnim interesom se podrazumeva istinito, nepristrasno, pravovremeno i potpuno informisanje na maternjem jeziku građana Republike Srbije pripadnika nacionalnih manjina,

²⁹ Zabrana finansiranja iz javnih prihoda se ne odnosi na konkursno sufinansiranje javnog interesa u sferi javnog informisanja. Međutim, mediji kojima su osnivači posredno nacionalni saveti nemaju pravo da se finansiraju putem konkursa za medijske sadržaje, pošto su obezbeđeni drugi mehanizmi finansiranja.

³⁰ Praksa Pokrajinskog sekretarijata za kulturu, informisanje i odnose sa verskim zajednicama je da novac dodeljuju direktno izdavačima medija, za razliku od prakse Kancelarije za ljudska i manjinska prava, koja sredstva dodeljuju nacionalnim savetima, a onda oni prosleđuju novac izdavačima medija kojima su oni osnivači.

kao i očuvanje kulturnog identiteta srpskog naroda i nacionalnih manjina koje žive na teritoriji Republike Srbije.

Na osnovu Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina³¹ nacionalni saveti su organizacije kojima se poveravaju određena javna ovlašćenja da učestvuje u odlučivanju ili da samostalno odlučuje o pojedinim pitanjima iz oblasti kulture, obrazovanja, obaveštavanja i službene upotrebe jezika i pisma. Pod obaveštavanjem se zapravo podrazumeva javno informisanje na manjinskim jezicima. Po ovom zakonu, a u skladu sa ZJIM, nacionalnim savetima je omogućeno da osnivaju ustanove i privredna društva radi ostvarivanja prava na javno informisanje na jeziku manjine, odnosno fondacije radi ostvarivanja opštekorisnog cilja unapređenja javnog informisanja na jeziku nacionalne manjine, u skladu sa zakonom.

Članom 116. stav 1. ovog zakona predviđeno je da se finansiranje rada ustanova i drugih organizacija čija su osnivačka prava, delimično ili u celini, preneti na nacionalne savete vrši iz istih izvora i na osnovu istih normativa iz kojih su te ustanove ili organizacije finansirane pre prenošenja osnivačkih prava na nacionalne savete. Zakon se suštinski poziva na ugovor o prenosu osnivačkih prava na nacionalne savete kojim se uređuju finansijske obaveze prethodnog osnivača. Ova odredba se pre svega odnosi na ugovor o prenosu osnivačkih prava medija na jezicima manjina sklopljen između Skupštine Vojvodine (prethodni osnivač) i nacionalnih saveta nacionalnih manjina 2004. godine. Naime, prilikom prenosa osnivačkih prava na nacionalne savete manjina³², Skupština Vojvodine je garantovala buduće finansiranje manjinskih medija na najmanje istom nivou kao u tom trenutku. U ovom članu se navodi da nacionalni saveti mogu obezbediti dopunska sredstva za rad i delatnost ustanova i drugih organizacija čija osnivačka prava su preneti na nacionalni savet.

Prema ovom zakonu, nacionalni saveti imaju pravo, ali ne i obavezu da finansiraju i medije kojima nisu (posredno) osnivači, kao i njihove medijske sadržaje. Članom 113. stav 2. tačka 1. predviđeno je da nacionalni saveti finansiraju ili sufinansiraju programe i projekte u oblasti obaveštavanja iz sredstava redovne delatnosti.

Postojeća regulativa suštinski ostavlja ogroman prazan prostor u definisanju prava, položaja i obaveza medija kojima su (posredno) osnivači nacionalni saveti, kao i samih nacionalnih saveta. Ne postoje

³¹ Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina (Službeni glasnik RS, br. 72/2009, 20/20114- odluka US 55/2014 i 47/2018)

³² Videti više na: <http://www.mc.rs/osnivacka-prava-nad-listovima-manjina-preneta-nacionalnim-savetima.50.html?eventId=14668>

razrađeni mehanizmi stabilnog, kontinuiranog, transparentnog i predvidljivog finansiranja manjinskih medija, a takođe se ne predviđaju ni mehanizmi zaštite nezavisnosti uređivačke politike medija kojima su nacionalni saveti (posredno) osnivači, a kamoli da postoje mehanizmi koji garantuju medijski pluralizam u oblasti manjinskog informisanja. Uprkos odredbi ZJIM iz 2014. godine, koja navodi da će se finansiranje medija čiji su osnivači nacionalni saveti nacionalnih manjina urediti „posebnim zakonom kojim se reguliše položaj nacionalnih saveta nacionalnih manjina“, jasno je da je prilikom izmena i dopuna Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina propušteno da se to uradi. Definisane su, naime, jedino odredbe vezane za finansiranje ukupne delatnosti nacionalnih saveta, a u nedostatku jasnijih pravnih normi i izričitijih definicija jasno je da ovaj zakon nije valjano odgovorio ni na prelaznu odredbu ZJIM ni na očekivanja medijskih eksperata da se ova oblast konačno uredi.

Stvari još gore stoje po pitanju odgovornosti subjekata manjinske medijske scene. Zakonski tekst o manjinskim nacionalnim savetima odredbama o njihovim osnivačkim pravima u oblasti obaveštavanja niti jednom rečju ne pominje i principe njihove odgovornosti na ovom polju. Uprkos tome što iskustvo i svedočenja dokazuju da je posebno velik problem sa medijima u kojima nacionalni saveti (makar i posredno) imaju ulogu osnivača vezan za pitanje uređivačke autonomije tih medija i uticaja manjinskih nacionalnih saveta, odnosno političkih stranaka koje imaju dominantnu ulogu u okviru nacionalnih saveta, na uređivačku politiku tih medija.³³

Zakon o javnim medijskim servisima³⁴ već u trećem članu spominje nacionalne manjine, odnosno navodi da je osnovna delatnost javnog medijskog servisa ostvarivanje javnog interesa definisanog ovim zakonom, a ono, pored ostalog, podrazumeva i "očuvanje nacionalnog identiteta srpskog naroda i nacionalnih manjina". Potom se u članu 10 specifikuje javni interes koji ostvaruje javni medijski servis i navodi se, između ostaloga, da on predstavlja i zadovoljenje potreba u informisanju svih delova društva „bez diskriminacije“, uključujući i manjine, kao i zadovoljenje potreba kojima se čuva „kulturni identitet“ većinskog i manjinskih naroda na tlu Srbije. Zakon obavezuje javne medijske servise da vode računa da nacionalne manjine prate „određene programske celine i na svom maternjem jeziku i pismu“. U tom smislu, može se slobodno reći da Radio-televizija Srbije ne poštuje svoje zakonske obaveze, iako su ostvareni neki simbolički napreci u tom smislu³⁵. U članu 23 Zakona nalazi se stav u kojem se generalni direktor obavezuje da pribavlja mišljenje nacionalnog saveta nacionalne manjine o kandidatima za odgovornog urednika programa na jeziku nacionalne manjine pre podnošenja

³³ Žužana Serenčeš: „Manjinsko informisanje u 'niskom letu'“, Nezavisno društvo novinara Vojvodine, Novi Sad, 2018.

³⁴ Zakon o javnim medijskim servisima ("Sl. glasnik RS", br. 83/2014, 103/2015 i 108/2016)

³⁵ Misli se na uvođenje informativne emisije na albanskom jeziku „Lajmet“ na RTS-u od oktobra prošle godine.

predloga za njegovo imenovanje Upravnom odboru. Programi i redakcije na manjinskim jezicima ne spominju se u drugim delovima ovog zakona.

MANJINSKI MEDIJI U NOVOJ MEDIJSKOJ STRATEGIJI

Nova Medijska strategija³⁶, usvojena u januaru 2020. godine, predviđa niz mera kojim se može unaprediti medijska scena na manjinskim jezicima, osigurati adekvatno, predvidljivo i kontinuirano (su)finansiranje manjinskih medija, odnosno medijskih sadržaja na manjinskim jezicima, kao i uticati na njihovu profesionalizaciju. Ostaje naravno pitanje da li će postojati politička volja da navodi iz Strategije, koja je suštinski neobavezujući dokument, postanu zakonska norma, kao što se postavlja pitanje – u kontekstu problema sa vladavinom prava – u kojoj meri će zakonske norme, ukoliko budu u skladu sa Strategijom, biti implementirane u stvarnosti.

Kako bilo, ovaj dokument konstatuje da je položaj nacionalnih saveta nacionalnih manjina definisan tako da predstavlja „rizik za ostvarivanje uređivačke nezavisnosti medija“ čije su izdavače osnovali saveti nacionalnih manjina. U njemu se spominju i problemi finansijske održivosti svih medija na jezicima nacionalnih manjina, te „neadekvatno ostvarivanje obaveze informisanja na manjinskim jezicima od strane javnog medijskog servisa na nacionalnom nivou“. U dokumentu se navodi da bi rast prihoda od plaćanja naknade za distribuciju javnim medijskim servisima trebao da omogući tehničko usavršavanje, ali i „razvoj produkcije na manjinskim jezicima“.

Dalje se u dokumentu navodi da bi upravni odbori izdavača medija kojima je nacionalni savet nacionalne manjine osnivač, kao i odgovorni urednici tih medija, trebalo da budu izabrani na takav način da se obezbedi „uređivačka nezavisnost medija“. Informisanje na jezicima nacionalnih manjina spominje se i u odeljku pod nazivom „Kvalitetni, pluralni i raznovrsni medijski sadržaji zadovoljavaju potrebe za informisanjem različitih društvenih grupa“ i navode se mere koje bi doprinele povećanoj objektivnosti i raznovrsnosti izvora i medijskih sadržaja u manjinskim medijima.

Osim uspostavljanja spomenutih garancija uređivačke nezavisnosti medija kroz mehanizme zaštite uređivačke politike od uticaja osnivača i „sankcija za postupanje suprotno tim garancijama“, u ovom odeljku se spominje i uspostavljanje mehanizma po kojima su upravni odbori u medijima kojima su osnivači izdavača nacionalni saveti – dužni da razmotre, uz puno uvažavanje, „mišljenje redakcije kod izbora i razrešenja glavnih i odgovornih urednika“.

Za izbor članova upravnog odbora predviđaju se slični kriterijumi onima koji su predviđeni za izbor članova Saveta REM-a: članovi treba da budu profesionalci u oblasti medija, da imaju „rezultate u radu ili značajne akademske radove iz oblasti medija“. Oni treba da budu medijski radnici, ekonomisti koji imaju iskustva u radu sa ili u mediju, inženjeri koji se bave telekomunikacijama koji imaju iskustva u

³⁶ Strategija razvoja sistema javnog informisanja u Srbiji, januar 2020.

tehnologiji pružanja medijske usluge ili medijski pravnici. Isti uslovi, prema dokumentu, predviđeni su i za direktora, uz dodatni uslov da on mora da „ima iskustva u rukovođenju u medijima i dokazane uspehe u radu“.

U Strategiji se navodi i mera koja predviđa i „stabilno, transparentno i nediskriminatorno finansiranje“ medija kojima su (posredno) osnivači nacionalni saveti, „podjednako za sve izdavače na teritoriji Republike Srbije“. Potom se govori i o podsticaju medija kojima nacionalni saveti nisu osnivači i suosnivači u svrhu podsticanja medijskog pluralizma, kao i uspostavljanju „jasnih kriterijuma za dodelu sredstava prilikom konkursnog sufinansiranja“ koji se tiču proizvodnje i distribucije medijskih sadržaja na jezicima nacionalnih manjina.

Mere uključuju i održavanje i unapređenje kvaliteta medijskih sadržaja na jezicima nacionalnih manjina na javnim medijskim servisima i uvođenje stimulativnih mera za osnivanje, razvoj i funkcionisanje medija civilnog društva na jezicima nacionalnih manjina, kao i uvođenje stimulativnih mera za podršku višjezičnim medijima, kao i „povećanje broja stručnih kadrova za rad u medijima na jezicima nacionalnih manjina“. Ukazuje se i na medijske probleme malih nacionalnih manjina koji ne mogu da ostvare svoje pravo na informisanje.

Što se tiče javnih medijskih servisa, ovaj dokument konstatuje da oni delimično ispunjavaju ciljeve postavljene strategijom, a da su oblasti u kojem ciljevi nisu ispunjeni: potreba za informisanjem društveno osetljivih grupa, potreba za informisanjem na jezicima nacionalnih manjina (misli se na RTS), ali i nepristrasno i nezavisno informisanje (naročito u pogledu informativnog programa). Konstatuje se takođe da nezavisnost Saveta REM-a od ključnog značaja za nezavisnost javnih medijskih servisa, uključujući i programe na jezicima manjina. Jedan od razloga zbog kojih RTS ne poštuje obaveze o produkciji manjinskih programa jeste, kako kažu iz ove medijske kuće, nedostatak sredstava. Strategija smatra da bi RTS mogao da poveća prihode od „prava na distribuciju“ i da bi deo tih sredstava trebalo da bude iskorišćeno, između ostalog, i za „razvoj produkcije na manjinskim jezicima“.

Na kraju, dokument preporučuje se da se kao poseban segment javnog interesa prepozna proizvodnja medijskih sadržaja kojima se promoviše interkulturalnost.

MEDIJI KOJI IMAJU MEDIJSKE SADRŽAJE NA MANJINSKIM JEZICIMA³⁷³⁸

ALBANSKI JEZIK³⁹

RB	Primarni jezik	Sekundarni jezik	Vrsta medija	Vrsta sadržaja	Ostali jezici
1	TV Bujanovac		Televizija	Informativno-zabavni	Srpski
2	TV Preševo ⁴⁰		Televizija	Informativno-zabavni	Srpski
3	TV Aldi Preševo		Televizija	Informativno-zabavni	
4	TV Spek3 Bujanovac		Televizija	Informativno-zabavni	
5	Radio Bujanovac		Radio	Informativno-zabavni	Srpski
6		Radio Medveđa	Radio	Informativno-zabavni	Srpski
7	Radio Preševo		Radio	Informativno-zabavni	Srpski
8		TV Info plus Vranje	Kablovska TV	Informativno-zabavni	Srpski
9	www.rtvpresheva.com		Web-portal	Informativno-- zabavni	
10	www.presheva.com		Web TV portal	Informativni	Srpski
11	luginalajm.com		Web-portal	Informativni	
12	spektri.tv		Web-portal	Informativni	
13	preshevaobserver.com		Web-portal	Informativni	
14	www.hanapress.net		Web-portal	Informativni	
15	ministrialajmeve.com		Web-portal	Informativni	
16	Perspektiva Bujanovac		Mesečnik	Informativni	
17	Titulli.com		Web-portal	Informativni	
18	Preshevajone.com		Web-portal	Informativni	
19	Bujanoci.net		Web-portal	Informativni	
20.	Folonline.com		We-portal	Informativni	
21.	Luginapress.com		Web-portal	Informativni	
22.	Preshevapress.com		Web-portal	Informativni	
23.	Presheva.al		Web-portal	Informativni	
24.	Rtvaldi.com		Web-portal	Informativni	
25.		Bujanovacke.co.rs	Web-portal	Informativni	Srpski

³⁷ U tabelama se nalaze mediji kojima su osnivači (posredno) nacionalni saveti nacionalnih manjina (označeni boldom), kao i privatni i mediji civilnog društva koji izveštavaju (i) na manjinskom jeziku. U tabeli se, zbog svoje specifičnosti ne navode manjinski programi javnih medijskih servisa, koji su specifikovani i na kraju ovog poglavlja. Takođe, tabela je pravljen tako da utvrdi faktičko stanje na terenu, a ne da preslikava postojeće registre, koji nisu ažurni.

³⁸ Vizuelni prikaz podataka dobijenih ovim istraživanjem možete videti na adresi: https://tixwitchy.shinyapps.io/minority_media/

³⁹ Primećeno je da je tokom druge polovine 2019. godine osnovano nekoliko medija na albanskom jeziku na području Bujanovca i Preševa koji imaju političko-informativni sadržaj.

⁴⁰ Radio-televizija Preševo se nalaze praktično pred gašenjem i još uvek su u vlasništvu lokalne samouprave, odnosno javnog preduzeća. Ova medijska kuća bila je opterećena sudskim sporovima koji se vode među zaposlenima, a vezano za pravo na vlasništvo. Sudski spor je rešen u julu mesecu 2020. godine. Dugogodišnji novinar RTV Preševa Ardita Saqipi postala je vlasnica ovog medija. Trenutno ovaj lokalni medij ne emituje program zbog problema sa signalom i nedostatka fondova.

BOSANSKI JEZIK

RB	Primarni jezik	Sekundarni jezik	Vrsta medija	Vrsta sadržaja	Ostali jezici
1	TV Novi Pazar		Televizija	Informativno-zabavni	Srpski
2		TV Forum Prijepolje	Televizija	Informativni	Srpski
3		TV Connect	Televizija	Informativno-zabavni	Srpski
4	Sandžak TV, Novi Pazar		Televizija	Informativno-zabavni	
5	Sandžačka TV mreža Tutin		Televizija	Informativno-zabavni	
6	Radio Amaro Sjenica		Radio	Informativno-zabavni	
7	Radio Novi Pazar		Radio	Informativno-zabavni	Srpski
8		Radio Sto plus	Radio	Informativni	Srpski
9	SANA, Novi Pazar		Novinska agencija	Informativni	
10	sandzacke.rs		Web-portal	Informativni	
11	sandzakpress.net		Web-portal	Informativni	
12	sandzaknews.rs		Web-portal	Informativni	
13	www.snews.rs		Web-portal	Informativni	
14	a1tv.net		Web-portal	Informativni	
15		Varoške novine, Nova Varoš	Višenedeljni	Informativni	Srpski
16		Polimlje, Prijepolje	Višenedeljni	Informativni	Srpski
17	Glas Islama		Dvonedeljni	Informativno-verski	
18	RefRef radio		Radio	Informativno-zabavni	

BUGARSKI JEZIK

RB	Primarni jezik	Sekundarni jezik	Vrsta medija	Vrsta sadržaja	Ostali jezici
1	TV Caribrod, Dimitrovgrad		Televizija	Informativno-zabavni	Srpski
2		TV Info plus Vranje	Kablovska TV	Informativno-zabavni	Srpski
3		Niška televizija NTV	Televizija	Informativno-zabavni	Srpski
4	Radio Caribrod, Dimitrovgrad		Radio	Informativno-zabavni	Srpski
5		Gold Radio, Surdulica	Radio	Informativno-zabavni	Srpski
6	Radio Bosilegrad ⁴¹		Radio	Informativno-zabavni	
7	Far.rs		Web-portal	Informativni	Srpski
8	tvinfobosilegrad.co.rs		Web-portal	Informativni	Srpski
9		rtcaribrod.rs	Web-portal ⁴²	Informativni	Srpski
10	www.glaspress.rs		Web-portal	Informativni	Srpski
11	Vizija, Dimitrovgrad		Mesečnik	Informativni	
12	Novo Bratstvo		Dvonedeljni	Informativni	

BUNJEVAČKI

RB	Primarni jezik	Sekundarni jezik	Vrsta medija	Vrsta sadržaja	Ostali jezici
1		TV Subotica	Kablovska TV	Informativni	Srpski, mađarski, hrvatski
2	Bunjevačke novine		Višenedeljni	Informativni	
3	Bunjevački radio		Web-radio	Informativno-zabavni	

⁴¹ Boldom su naznačeni mediji kojima su (posredno) osnivači nacionalni saveti nacionalnih manjina.

⁴² Multimedijalni portal RTV Caribrod.

4	Bocko		Mesečnik	Omladinski	
---	--------------	--	----------	------------	--

VLAŠKI

RB	Primarni jezik	Sekundarni jezik	Vrsta medija	Vrsta sadržaja	Ostali jezici
1		TV Bor	Televizija	Informativno-zabavni	Srpski, rumunski
2		TV Mlava	Televizija	Informativno-zabavni	Srpski
3		TV 1 Majdanpek	Televizija	Informativno-zabavni	Srpski
4		TV F Zaječar	Televizija	Informativno-zabavni	Srpski
5		MIG radio, Svilajnac	Radio	Informativno-zabavni	Srpski
6		Radio Bor	Radio	Informativno-zabavni	Srpski
7		Radio Mlava	Radio	Informativno-zabavni	Srpski
8		Radio F Zaječar	Radio	Informativno-zabavni	Srpski

NEMAČKI

RB	Primarni jezik	Sekundarni jezik	Vrsta medija	Vrsta sadržaja	Ostali jezici
1		Naxi radio Apatin	Radio	Informativni	Srpski, mađarski, romski, hrvatski
2		Kula Q	Kablovska TV	Informativni	Srpski, mađarski, rusinski, slovački, ukrajinski

MAĐARSKI

RB	Primarni jezik	Sekundarni jezik	Vrsta medija	Vrsta sadržaja	Ostali jezici
1	TV Panon		Televizija	Informativni	
2		TV YU ECO, Subotica	Televizija	Informativno-zabavni	Srpski, hrvatski
3		TV Santos	Televizija	Informativno-zabavni	Srpski
4		TV OK, Kovačica	Televizija	Informativni	Srpski, slovački
5		Novosadska TV	Televizija	Informativni	Srpski, slovački
6		TV Pančevo	Televizija	Informativno-zabavni	Srpski, romski, rumunski, slovački, makedonski
7		TV Rubin, Kikinda	Televizija	Informativno-zabavni	Srpski
8		TV Lav, Vršac	Televizija	Informativno-zabavni	Srpski, rumunski
9		TV Subotica	Kablovska TV	Informativni	Srpski, bunjevački, hrvatski
10	TV Mozaik		Kablovska TV	Informativni	
11		TV Bečej	Kablovska TV	Informativni	Srpski
12	TV Tiszapart		Kablovska TV	Informativno-zabavni	
13	Radio Panon		Radio	Informativno-zabavni	
14	Subotički mađarski radio		Radio	Informativno-zabavni	
15	Radio Ada		Radio	Informativno-zabavni	Srpski
16		Radio Trend, Bačka Topola	Radio	Informativno-zabavni	Srpski, slovački
17		Radio Bus, Kovin	Radio	Informativni	Srpski, rumunski
18		Radio YU ECO, Subotica	Radio	Informativno-zabavni	Srpski, hrvatski
19		Radio Subotica	Radio	Informativni	Srpski, hrvatski
20		Radio Inđija	Radio	Informativni	Srpski, romski, rumunski, ukrajinski, hrvatski

21		Radio Kovačica	Radio	Informativni	Srpski, rumunski, slovački
22		Radio Odžaci	Radio	Informativni	Srpski, romski, slovački
23		Radio Srbobran	Radio	Informativni	Srpski, romski
24		Radio regije, Bačka Topola	Radio	Informativno-zabavni	Srpski, rusinski, slovački
25		Radio Marija	Radio	Religijski	Hrvatski, slovački, nemački, rusinski, ukrajinski
26		Radio Fox, Bečej	Radio	Informativno-zabavni	Srpski
27		Radio Breg, Titel	Radio	Informativni	Srpski, romski
28		Naxi radio Apatin	Radio	Informativni	Srpski, romski, mađarski, nemački
29		Radio Impuls, Bačka Palanka	Radio	Informativni	Srpski, slovački, rumunski
30		Q radio, Kula	Radio	Informativni	Srpski, rusinski, slovački, ukrajinski
31		Radio Pančevo	Radio	Informativni	Srpski, rumunski, slovački
32		Naxi Active Radio Bečej	Radio	Informativno-zabavni	Srpski
33		Radio Bela Crkva	Radio	Informativni	srpski, romski, rumunski, češki
34		Radio Naxi Max, Novi Kneževac	Radio	Informativno-zabavni	Srpski
35	VajdaságMa		Web-portal	Informativni	
36	Szabad Magyar Szó		Web-portal	Informativni	Srpski
37	kanizsaiujsag.rs		Web-portal	Informativno-zabavni	Srpski
38		Autonomija	Web-portal	Informativni	Srpski
39		q-media.rs, Kula	Web-portal	Informativni	Srpski, rusinski
40	Magyar Szó ⁴³		Dnevni list	Informativni	
41	Képes Ifjúság		Dvonedeljni	Omladinski	
42	Jó Pajtás		Dvonedeljni	Dečiji	
43	HÉT NAP		Nedeljni	Informativno-porodični	
44	Családi Kör		Nedeljni	Informativno-porodični	
45	Temerini Újság		Dvonedeljni	Informativno-porodični	
46		Bečejski mozaik	Dvonedeljni	Informativni	Srpski
47		Bečejski dani	Dvonedeljni	Informativni	Srpski
48		Vršaćka kula	Dvonedeljni	Informativno-reklamni	Srpski
49	Szenttamas.rs		Web-portal	Informativni	
50	Szo-beszed.org		Web-portal	Informativni	

MAKEDONSKI

RB	Primarni jezik	Sekundarni jezik	Vrsta medija	Vrsta sadržaja	Ostali jezici
1		NTV, Niš	Televizija	Informativno-zabavni	Srpski, bugarski
2		TV Fokus, Vranje	Televizija	Informativno-zabavni	Srpski, romski
3		TV Pančevo	Televizija	Informativno-zabavni	Srpski, mađarski, romski, rumunski, slovački
4	www.makinfo.rs		Web-portal	Informativni	

⁴³ Onlajn izdanje ima odeljke na srpskom i engleskom jeziku.

5	Македонска виделина		Mesečnik	Informativni	
6	Суница		Višemesečnik	Za mlade	

ROMSKI

RB	Primarni jezik	Sekundarni jezik	Vrsta medija	Vrsta sadržaja	Ostali jezici
1		TV Bor	Televizija	Informativno-zabavni	Srpski, vlaški, rumunski
2		TV Šabac	Televizija	Informativno-zabavni	Srpski
3		TV Pančevo	Televizija	Informativno-zabavni	Srpski
4		TV Kruševac	Televizija	Informativni	Srpski
5		TV Požega	Televizija	Informativno-zabavni	Srpski
6		TV Trstenik	Televizija	Informativni	Srpski
7		TV Mag, Obrenovac	Televizija	Informativno-zabavni	Srpski
8		TV Banat, Vršac	Televizija	Informativni	Srpski, rumunski
9		TV Leskovac	Televizija	Informativni	Srpski
10		Radio Bus, Kovin	Radio	Informativno-zabavni	Srpski, mađarski
11		Radio Srbobran	Radio	Informativni	Srpski, mađarski
12		Radio Bela Crkva	Radio	Informativno-zabavni	srpski, mađarski, rumunski, češki
13		Radio Nišava	Radio	Informativno-zabavni	Srpski
14		Radio Help, Mladenovac	Radio	Informativni	Srpski
15	Radio Rom Obrenovac		Radio	Informativno-zabavni	Srpski
16		Radio Inđija	Radio	Informativni	Srpski, mađarski, rumunski, ukrajinski, hrvatski
17		Radio Kruševac	Radio	Informativno-zabavni	Srpski
18		Radio Barajevo	Radio	Informativni	Srpski
19		Gold radio, Surdulica	Radio	Informativno-zabavni	Srpski, bugarski
20		Tempo naxi radio, Zaječar	Radio	Informativno-zabavni	Srpski
21		Radio Bujanovac	Radio	Informativni	Albanski, srpski
22		Radio Breg, Titel	Radio	Informativno-zabavni	Srpski, mađarski
23		Naxi radio Apatin	Radio	Informativni	Srpski, mađarski, nemački, hrvatski
24		Radio Han, Vladičin Han	Radio	Informativni	Srpski
25	Čirikljori		Mesečnik	Za decu	Srpski
26		Radio Odžaci	Radio	Informativni	Srpski, mađarski, slovački

RUMUNSKI

RB	Primarni jezik	Sekundarni jezik	Vrsta medija	Vrsta sadržaja	Ostali jezici
1		TV Banat, Vršac			Srpski, romski
2		TV OK, Kovačica			Srpski, mađarski
3		TV Bor			Srpski, vlaški
4		TV Pančevo			Srpski, mađarski, romski, slovački, makedonski
5		TV Lav, Vršac			Srpski, mađarski
6		Radio Bus, Kovin			Srpski, mađarski
7		Radio Inđija			Srpski, mađarski, romski, ukrajinski, hrvatski
8		Radio Kovačica			Srpski, slovački, mađarski

9		Radio Bela Crkva			Srpski, mađarski, romski, češki
10		Radio Far, Alibunar	Radio	Informativni	Srpski, slovački
11		Radio Pančevo	Radio		Srpski, mađarski, slovački
12	Libertatea		Nedeljnik	Informativni	
13	Mucuria copiilor		Mesečnik	Dečiji	
14	Tineretea		Mesečnik	Omladinski	
15	Lumina		Višemesečnik	Kulturni	

RUSINSKI

RB	Primarni jezik	Sekundarni jezik	Vrsta medija	Vrsta sadržaja	Ostali jezici
1		Radio Šid	Radio	Informativno-zabavni	Srpski, slovački
2		Radio Marija	Radio	Religijski	Hrvatski, mađarski, slovački, nemački, ukrajinski
3		Radio Regije, Bačka Topola	Radio	Informativni	Srpski
4		Radio Bačka, Bač	Radio	Informativno-zabavni	Srpski, slovački, hrvatski
5		Q radio, Kula	Radio	Informativni	Srpski, mađarski, slovački, ukrajinski
6	Ruske slovo		Nedeljnik	Informativno-porodični	
7	Rutenpress		Novinska agencija	Informativni	
8	Mak		Mesečnik	Omladinski	
9	Zahratka		Mesečnik	Dečiji	

SLOVAČKI

RB	Primarni jezik	Sekundarni jezik	Vrsta medija	Vrsta sadržaja	Ostali jezici
1		Novosadska TV	Televizija	Informativni	Srpski, mađarski
2	TV OK, Kovačica		Televizija	Informativno-zabavni	Srpski, mađarski
3		TV Pančevo	Televizija	Informativni	Srpski, mađarski, rumunski, slovački, makedonski
4		Radio Trend, Bačka Topola	Radio	Informativno-zabavni	Srpski, mađarski
5	Radio Kovačica		Radio	Informativno-zabavni	Srpski, mađarski, rumunski
6		Radio Odžaci	Radio	Informativni	Srpski, mađarski, romski
7		Radio Šid	Radio	Informativni	Srpski, rusinski
8		Radio Bačka, Bač	Radio	Informativni	Srpski, rusinski
9		Radio Stara Pazova	Radio	Informativno-zabavni	Srpski
10		Radio Marija	Radio	Religijski	Hrvatski, mađarski, nemački, rusinski, ukrajinski
11		Radio Regije, Bačka Topola	Radio	Informativni	Srpski, mađarski, rusinski
12		Q radio, Kula	Radio	Informativno-zabavni	Srpski, mađarski, rusinski, ukrajinski
13		Radio Pančevo	Radio	Informativni	Srpski, rumunski, mađarski
14	Radio Petrovec		Radio	Informativni	
15	Hlas ludu		Nedeljnik	Informativni	
16	Vzlet		Mesečnik	Omladinski	

17	Zornjička		Mesečnik	Za decu	
18	Rovina		Mesečnik	Porodični	
19	Nový život		Mesečnik	Kulturni	
20	Národní kalendár		Godišnjak	Informativno-zabavni	
21	www.storyteller.rs		Web-portal	Informativno-zabavni	Srpski

UKRAJINSKI

RB	Primarni jezik	Sekundarni jezik	Vrsta medija	Vrsta sadržaja	Ostali jezici
1		Radio Marija	Radio	Religijski	Hrvatski, mađarski, nemački, rusinski, slovački
2		Radio Inđija	Radio	Informativno-zabavni	Srpski, mađarski, romski, rumunski, hrvatski
3		Q radio, Kula	Radio	Informativni	Srpski, mađarski, slovački, ukrajinski
4	Ridne slovo		Mesečnik	Informativni	
5	Solovejko		Mesečnik	Za decu	

HRVATSKI

RB	Primarni jezik	Sekundarni jezik	Vrsta medija	Vrsta sadržaja	Ostali jezici
1		TV YU ECO, Subotica	Televizija		Srpski, mađarski
2		TV Subotica	Kablovska TV		Srpski, mađarski, bunjevački
3	Radio Marija		Radio		Mađarski, nemački, rusinski, slovački, ukrajinski
4		Naxi Radio Apatin	Radio		Srpski, mađarski, romski, nemački
5		Radio Subotica	Radio		Srpski, mađarski
6		Radio Bačka, Bač	Radio		Srpski, slovački, rusinski
7	Hrvatska riječ		Nedeljnik	Informativni	
8	Hrcko		Mesečnik	Za decu	
9	Kužiš?!		Mesečnik	Omladinski	
10	www.croinfo.rs		Web-portal	Informativni	

ČEŠKI

RB	Primarni jezik	Sekundarni jezik	Vrsta medija	Vrsta sadržaja	Ostali jezici
1		Radio Bela Crkva	Radio	Informativni	Srpski, mađarski, romski, rumunski
2	www.hlas.rs		Web-portal	Informativni	Srpski

Što se tiče javnih medijskih servisa, rekli smo već da, u oblasti informisanja na jezicima nacionalnih manjina, postoji potpuno različita praksa na Radio-televiziji Vojvodine i Radio-televiziji Srbije. RTV emituje program na čak 16 jezika, od kojih su 14 jezici nacionalnih manjina (mađarski, slovački, rumunski, rusinski, romski, hrvatski, makedonski, ukrajinski, bunjevački, albanski, češki, ruski,

bugarski, crnogorski) dok RTS ima samo jednu emisiju (informativnog karaktera) na albanskom jeziku (Lajmet), koja je uvedena relativno nedavno. RTS ima i programske celine na romskom jeziku na radiju i televiziji, kao i posebnu redakciju na romskom jeziku.

Što se tiče RTV-a, na drugom televizijskom kanalu ovog javnog servisa, koji je opredeljen za manjinske jezike, emituje se relativno raznovrstan sadržaj na jedanaest jezika (mađarski, slovački, rumunski, rusinski, romski, hrvatski, makedonski, ukrajinski, bunjevački, nemački i srpski). Najzastupljeniji medijski sadržaj je onaj na mađarskom jeziku, koji učestvuje u programu sa nešto manje od četvrtine sadržaja (23,33 posto), a slede srpski (18,92 posto), te rumunski, slovački, rusinski i romski jezik, koji se kreću između pet i deset odsto zastupljenosti. Sa druge strane, program na nemačkom jeziku je na simboličnim 0,04 odsto. Inače, u odnosu na 2014. godinu na RTV-ovom drugom kanalu došlo je do smanjenja nivoa manjinskog sadržaja u korist programa na srpskom jeziku.⁴⁴

Drugi program Radio Novog Sada u potpunosti se emituje na mađarskom jeziku, a program je identično formatiran kao i program na srpskom jeziku (RNS1), što podrazumeva četiri različita formata: jutarnji, dnevni, večernji i vikend. Treći program Radio Novog Sada namenjen je ostalim manjinskim zajednicama, i tu pored navedenih manjinskih jezika postoje i, na simboličnom nivou, sadržaji na albanskom, češkom, bugarskom, ruskom i crnogorskom jeziku, koji se uglavnom emituju uz pomoć nezavisnih produkcija.

⁴⁴ Za više podataka pogledati izveštaje Regulatornog tela za elektronske medije (REM) o načinima ispunjavanja zakonskih programskih obaveza Javnog medijskog servisa Radio-televizija Vojvodine za 2014. i 2018. godinu.

ANALIZA I ZAKLJUČCI

Na prvi pogled, značajan broj i struktura medija koji informišu (i) na jezicima nacionalnih manjina, a koje smo prikazali u prethodnom poglavlju, može da se učini zadovoljavajućom, ali bi pre konačnog suda trebalo imati u vidu nekoliko važnih stvari. Već smo spomenuli da će tokom ove godine isteći rok od pet godina od privatizacije značajnog broja medija, koji su svoje mesto pronašli u prethodnim tabelama, te da će tada prestati da važi ionako krhka obaveza o kontinuitetu programskog sadržaja iz Zakona o javnom informisanju i medijima iz 2014. godine. To će – sasvim izvesno – rezultirati smanjenjem broja medija koji imaju sadržaje na manjinskim jezicima, odnosno neki višejezični mediji – iz razloga smanjenja cene produkcije – postaće jednojezični. Osim toga, veliki broj medija sa liste ima sadržaj na manjinskom jeziku samo u simboličkim razmerama – neke naime radio-stanice emituje tek nekoliko sati manjinskog programa tokom meseca, i čini se da im je višejezičnost više neophodna radi imidža, eventualnog konkursnog sufinansiranja ili učestvovanja u realizaciji nekih projekata, nego što suštinski ispunjavaju potrebe svojih recipijenata, odnosno građana.

Veći problem od kvantiteta medijskih sadržaja na manjinskim jezicima predstavlja njihov kvalitet i raznolikost. Kada govorimo o političkim uticajima na uređivačku politiku pojedinih medija, već je bilo dosta reči o uticaju manjinskih političkih elita na medije kojima su osnivači izdavača – nacionalni saveti. Ovom prilikom treba podsetiti da nacionalni saveti imaju značajnu ulogu (daju komisijama predlog koje projekte treba podržati⁴⁵) u konkursnom sufinansiranju medija, pa na taj način mogu da ostvare uticaj i na medije u privatnom vlasništvu, odnosno medije civilnog društva. Ne treba međutim smetnuti s uma ni činjenicu da su novi vlasnici medija u Srbiji predstavnici vladajuće većinske političke oligarhije, i da postoji njihov neprikriven uticaj na uređivačku politiku medija kojima gazduju. Trenutno su predstavnici manjinskih i većinske političke elite u Srbiji u simbiozi, pa su novinari u tim medijima – ako možemo tako da kažemo – izloženi dvostrukom pritisku iz istog pravca. Biće međutim interesantno kako će se manjinski i višejezični mediji ponašati ukoliko dođe do prekida te simbioze.

Osim političke, upitna je i raznolikost u pogledu vrste medijskog sadržaja. Kao što možemo videti, potpuno dominiraju informativni i zabavni sadržaji, dok su kulturni, obrazovni, naučni i drugi sadržaji jedino predviđeni za javne medijske servise i glasila koja su pod pokroviteljstvom nacionalnih saveta. A kada uđemo u analizu samih informativnih sadržaja, videćemo da su oni uglavnom sastavljene od prevedenih agencijskih vesti, ili prevedenih vesti na srpskom jeziku u produkciji tog medija. Ovo se

⁴⁵ Ranije su nacionalni saveti nacionalnih manjina, pre izmena i dopuna Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina, imali pravo da daju samo mišljenje na predloge medijskih projekata u procesu konkursnog sufinansiranja medija na jezicima nacionalnih manjina.

odnosi na višejezične medije. Dakle, postoji ozbiljna insuficijencija originalnog sadržaja u medijima koji nisu pod okriljem nacionalnih saveta ili nisu javni medijski servisi.

Kada govorimo o strukturi prihoda, postoji veoma jasna podela između medija kojima su osnivači nacionalni saveti i ostalih (privatnih i medija civilnog društva). Naime, mediji nacionalnih saveta više od 2/3 svojih prihoda ostvaruju od direktne državne pomoći koju dobijaju ili iz republičke Kancelarije za ljudska i manjinska prava ili iz Sekretarijata za kulturu, informisanje i odnose sa verskim zajednicama AP Vojvodine. Ubedljivo najviše novca, prema anketi koju smo sproveli za potrebe ovog istraživanja, drugi mediji dobijaju putem konkursnog sufinansiranja, a veoma su retki mediji koji se oslanjaju na sopstvene prihode. Zapravo, jedini medij koji ima značajan budžet a koji svoj rad pokriva iz sopstvenih prihoda (prodaja lista i marketing) jeste informativno-porodični magazin na mađarskom jeziku – „Családi Kör“. Inače, ovaj list ima više od 23 miliona dinara godišnji budžet. Kad smo već kod medija koji izveštavaju na mađarskom jeziku, treba istaći da na ovoj sceni postoji politički pluralizam, odnosno da na njoj deluju neki portali („Szabad Magyar Szó“, „VajdaságMa“ i „Autonomija“ na mađarskom jeziku), koji imaju, manje ili više izražen, kritički otklon prema manjinskoj političkoj eliti, odnosno Savezu vojvođanskih Mađara. Interesantno je i to da je tokom 2019. godine, u Bujanovcu i Preševu, lansirano nekoliko informativno-političkih portala koji su veoma aktivni i imaju različite političke agende.

Analizom ćemo utvrditi da na području zemlje postoji čak 50 medija koji izveštavaju na mađarskom jeziku, što je dvostruko više od „drugoplasirane“ manjine – romske (26). Treba imati u vidu da ovako veliki broj medija na mađarskom jeziku ima veze ne samo sa brojem stanovnika već i sa sredstvima koju mađarska vlada upućuje za projekte, između ostalog i medijske, na teritoriji Srbije. Što se tiče romskog jezika, ovako relativno veliki broj medija ima veze sa rasprostranjenošću ove manjine na celoj teritoriji Srbije, ali ne treba smetnuti s uma ni činjenicu da su međunarodne organizacije i donatori u velikoj meri podržavali u prethodnom periodu (pogotovo u okviru Dekade Roma) i medijske projekte na romskom jeziku. Inače je veoma mali broj medija čiji je primarni jezik – romski. Beležimo i to da postoji nekoliko romskih sajtova koji objavljuju sadržaj na srpskom jeziku, kao i da postoji značajan broj sajtova na romskom jeziku koji su neaktivni i koji stoga nisu ušli u ovu analizu. Recimo, na jednom od sajtova na romskom jeziku poslednji sadržaj je objavljen još 2014. godine. Sa druge strane, romski sajtovi na srpskom jeziku pod jakim su uticajem političke većine u Srbiji.

Treba istaći da u Vojvodini deluje najveći broj višejezičnih medija, prevashodno radijskih stanica, pa bi u cilju podrške manjinskom informisanju, medijskom pluralizmu i interkulturalnosti možda trebalo iznaći način da se stimulišu ove medijske kuće u cilju unapređenja kvaliteta svojih programa. I pored

svih problema koje smo konstatovali, čini se da radijski medijski formati pokazuje kao najžilaviji kada je reč o višejezičnom informisanju i čini se da on može u velikoj meri – potencijalno – da ispuni informativne potrebe građana koji recipiraju program na manjinskim jezicima. Žalosno je, međutim, što neki mediji ipak nisu uspeli da prežive medijsku tranziciju, poput Radio Kikinde, koja je ugašena posle 24 godine postojanja, a emitovala je program na četiri jezika. Interesantno je da se sada na domenu radiokikinda.rs pojavljuju reklamni sadržaji koji nemaju nikakve veze sa ovom, nekada značajnom medijskom kućom.

U toku je formiranje, odnosno u toku je probni rad dve televizije na prostoru Vojvodine koje su registrovane za emitovanje programa na više jezika. Jedna se zove Vojvođanska televizija (VTV) iza koje stoji Novosadska TV, a druga je Dunav televizija koju potpisuje RTV Pančevo. Videćemo koji su ciljevi ovih medijskih projekata i namere njihovih vlasnika. Treba reći da su i Novosadska TV i RTV Pančevo pod strogom kontrolom vladajuće Srpske napredne stranke.

Jedan od vidljivih dokaza da se višejezični mediji u Srbiji nalaze u lošem stanju jesu njihove internetske prezentacije, koje veoma često nisu ažurirane ili su samo na većinskom jeziku. Uglavnom su prezentacije same po sebi veoma anahrone. Sa sajtu višejezičnog Radio Srbobrana poslednje vesti su one s početka 2018. godine. Radio Subotica emituje program na tri jezika, ali njihov sajt ima sadržaj isključivo na srpskom jeziku. Isto stvari stoje sa RTV YU ECO, čiji portal je takođe jednojezični. Imamo naravno i veliki broj internetskih medija koji su prijavili prilikom registracije kod APR-a sadržaje na manjinskim jezicima, a koji su u stvarnosti apsolutno jednojezični. Uvidom u rezultate manjinskih konkursa jasno je da postoje televizije koje emituju program na manjinskim jezicima jedino u slučaju ako za to dobiju sredstva po konkursu. Ovu bi praksu svakako trebalo napustiti.

Treba konstatovati i značajne razlike među medijima koji imaju sadržaj (i) na manjinskom jeziku u pogledu godišnjeg budžeta i broja zaposlenih. Navedimo samo neke primere. Naravno, najveći broj zaposlenih ima dnevni list „Magyar Szó“ – 195. Prema anketi koju smo sproveli, od toga su 53 novinara i urednika, a 142 predstavljaju „ostale“. Ovaj list ima i 153 spoljna saradnika i godišnji budžet od bezmalo 400 miliona dinara. Nedeljnik „Het nap“, koji se takođe nalazi pod okriljem Nacionalnog saveta mađarske nacionalne manjine ima 17 zaposlenih i 25 spoljnih saradnika i budžet od 35,5 miliona dinara. Sa druge strane, recimo, portal „VajdaságMa“ ima samo jednog zaposlenog i 26 spoljnih saradnika i godišnji budžet od 4,5 miliona dinara, dok portal „Szabad Magyar Szó“ nema niti jednog stalnog zaposlenog, ali ima 10 spoljnih saradnika i godišnji budžet od 4 miliona dinara. Nedeljnik na rumunskom jeziku „Libertatea“, odnosno Novinsko-izdavačka ustanova pod istim imenom, stalno zapošljava 20 osoba, a ima 11 spoljnih saradnika i godišnji budžet od 43,5 miliona dinara, dok NIU

„Hrvatska riječ“ (nedeljnik i još dva izdanja) ima 15 zaposlenih i 65 spoljnih saradnika, kao i budžet od 38,5 miliona dinara. Sa druge strane, Radio Šid, koji emituje program na tri jezika (srpski, slovački, rusinski), ima 12 zaposlenih i 2 spoljna saradnika, a Naxi Max Radio iz Novog Kneževca, koji emituje program na srpskom i mađarskom jeziku, ima samo dva zaposlena i jednog spoljnog saradnika i godišnji budžet od milion dinara. Interesantan je podatak da Radio Bosilegrad, koji radi pod okriljem Nacionalnog saveta bugarske nacionalne manjine, ima godišnji budžet od jedva dva miliona dinara, a stalno zapošljava pet osoba i ima jednog spoljnog saradnika.

Ove podatke smo naveli kao primer značajne raznolikosti manjinske medijske scene po kapacitetima i dometima pojedinih medija. Oni treba da budu podsticaj zakonodavcima da prilikom donošenja novih zakona koji određuju medijsku scenu izvrše njenu dubinsku analizu, ali i da iznađu mehanizme kojim će se ubuduće meriti i pratiti manjinska medijska scena u cilju njenog unapređenja. Oni takođe pokazuju da je teško govoriti o medijskom pluralizmu čak i u situaciji kada na određenom manjinskom jeziku imamo medije koje imaju otklon od vlasti (a daleko od toga da je to slučaj sa svim jezicima). Naime, ukoliko postoji dramatično velika razlika između medija po prihodima koje ostvaruje od države i broju angažovanih saradnika, to jest kapacitetima i dometima, teško da se može govoriti o nediskriminatornom (su)finansiranju manjinskih medija i medijskih sadržaja. Takođe, konstatujemo i dramatično velike razlike između položaja medija na teritoriji AP Vojvodine i manjinskih medija u ostatku zemlje, što znači da bi bilo neophodno da se uslovi za njihov rad nivelišu, ali na takav način da se ostvarena prava za manjinske zajednice na teritoriji pokrajine ne smanjuju.

Vratimo se na početak: ako želimo da podstičemo medije na manjinskom jeziku i višejezične medije, za početak ih je potrebno jasno definisati, odnosno napraviti registar manjinskih i višejezičnih medija u skladu sa definicijom. Takođe, potrebno je preduzeti određene stimulatívne mere da se broj medija na manjinskom jeziku ne smanji u narednom periodu kada ističe zakonska klauzula o kontinuitetu programskog sadržaja privatizovanih medija.

U ovom trenutku jasno je da je zakonska i podzakonska regulativa koja definiše oblast javnog informisanja na jezicima nacionalnih manjina u Srbiji i ulogu nacionalnih saveta – neodgovarajuća i da ne pruža nikakve garancije za odgovornost medija kojima su nacionalni saveti (posredno) osnivači, niti mehanizme koji bi omogućili istinito, nepristrasno, potpuno i blagovremeno informisanje na jezicima nacionalnih manjina, nezavisnu uređivačku politiku medija kojima su nacionalni saveti (posredno) osnivači, odnosno nezavisnost od izvora finansiranja, zabranu svakog oblika cenzure i nezakonitog uticaja na rad redakcije, primenu međunarodno priznatih normi i principa, odnosno poštovanje profesionalnih standarda i kodeksa.

I medijskim zakonima iz 2014. godine i izmenama i dopunama Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina iz 2018. godine propušteno je da se predvide mehanizmi stabilnog, transparentnog, adekvatnog i nediskriminatornog finansiranja medija kojim su (posredno) osnivači nacionalni saveti, a koji su izuzeti iz opštih pravila koji važe za druge medije u skladu sa Zakonom o javnom informisanju i medijima. S obzirom na činjenicu da su mediji nacionalnih saveta stavljeni u poziciju svojevrsnih manjinskih javnih servisa, propuštena je prilika i da se izmenama ovog zakona obezbede i mehanizmi zaštite uređivačke politike od uticaja osnivača, i to po logici koju zakonsko definisanje javnih medijskih servisa nalaže. Takođe je propuštena i prilika da se preciznije definišu obaveze manjinskih nacionalnih saveta u odnosu na medije kojima nisu (posredno) osnivači, kao i da se obezbedi ukupna transparentnost i uvedu precizna pravila u odnosima između nacionalnih saveta, izdavača medija i samih medija, odnosno redakcija.

Iz istraživanja je vidljivo da se mediji kojima su (posredno) osnivači nacionalni saveti nacionalnih manjina u izuzetno velikom procentu finansiraju iz javnih prihoda, što sa sobom nosi ogromnu odgovornost, ne samo u smislu kontrole trošenja tog novca već i evaluacije i dostupnosti dostignuća i ostvarenih rezultata. Takođe je vidljivo da se skoro celokupan novac dobijen iz javnih prihoda troši na sam proces proizvodnje, a da se sredstva ne ulažu u razvojne aktivnosti. Predstavnici medija kojima su (posredno) osnivači nacionalni saveti žale se na Uredbu o zabrani zapošljavanja u javnom sektoru koja im značajno otežava zapošljavanje novih/mladih medijskih poslenika po odlasku zaposlenih u penziju. Ovo je ozbiljan problem s obzirom na to da manjinski mediji imaju veoma seriozan problem sa obnavljanjem kadrova.

Treba istaći da mediji koji izveštavaju na jezicima nacionalnih manjina, a kojima nisu osnivači nacionalni saveti, rade u neuporedivo težim uslovima, i da su prinuđeni da svoj opstanak – u uslovima nedostatnog manjinskog medijskog tržišta – grade na konkursnom sufinansiranju ili međunarodnim donacijama, koje su sve ređe. Država je propustila priliku da obezbedi precizne mehanizme i odredi obavezu konkursnog sufinansiranja javnog interesa u sferi manjinskog informisanja za medije kojima nisu osnivači (posredno) nacionalni saveti, što ove medije stavlja u dodatno neravnopravan položaj. Informisanje na jezicima nacionalnih manjina, osim onoga u medijima nacionalnih saveta i na javnim medijskim servisima, ostavljeno je na milost i nemilost izvršnim vlastima i konkursnim komisijama, od kojih većina nije stručna da vrednuje predloge projekata na manjinskim jezicima.

Treba reći da je svim medijima koji izveštavaju (i) na manjinskom jeziku zajednički problem – nedostatak kadrova, pogotovo kadrova mlađih generacija. Odliv mozgova, koji pogađa celu zemlju i sve nacionalne zajednice, posebno je izražen kod manjinskih zajednica, pogotovo onih čije su matične

zemlje deo Evropske unije. Ovo je problem koji će – ukoliko se ne pronađu rešenja i uvedu odgovarajuće stimulatívne mere – dodatno ugroziti manjinsku medijsku scenu. Verujemo da se stimulatívne mere mogu realizovati ne samo kroz državne fondove i povlastice, već i kroz saradnju sa matičnim državama, ali i evropskim institucijama. Osim toga, podmlađivanjem kadrova i korišćenjem novih tehnoloških platformi mediji i medijski sadržaji na manjinskim jezicima približiće se mlađoj publici, koja se – kako pojedini stručnjaci ukazuju – danas veoma malo informiše iz postojećih manjinskih i višejezičnih medija.

Za kraj, spomenimo javne medijske servise. Jasno je da RTS mora da dostigne nivo RTV-a kada se govori o produkciji medijskih sadržaja na jezicima nacionalnih manjina, u ovom slučaju nacionalnih manjina koje većinski žive na teritoriji centralne Srbije. Zabrinjavajuće su međutim vesti da RTV novinare i druge medijske radnike zapošljava preko raznih agencija, takoreći „na lizing“, i da su mnogi od njih, zbog nedostatka sredstava, ostali bez posla, među njima i kadrovi iz manjinskih redakcija. Ovu praksu je potrebno što pre napustiti i iznaći sredstva za regularno zapošljavanje novinara i medijskih radnika na javnim servisima, a posebno u manjinskim redakcijama, koje – kako smo to u nekoliko navrata isticali – imalu posebno veliki problem u obnavljanju kadrova i formiranju kvalitetnih novinara kroz praksu.⁴⁶

⁴⁶ <https://www.021.rs/story/Novi-Sad/Vesti/250380/RTV-otpusta-200-radnika-drzava-ignorise-pozive-u-pomoc.html>

PREPORUKE

Zakonska regulativa

- Neophodno je da svi učesnici u izradi Akcionog plana za Medijsku strategiju, odnosno kreiranju novih ili izmene postojećih medijskih zakona – problemu informisanja na jezicima nacionalnih manjina priđu sa dužnom pažnjom, uz poštovanje prava nacionalnih zajednica, ali i koncepta medijskih sloboda i multikulturalnog društva. Ukazali smo na to da se tokom pripreme i izrade seta medijskih zakona iz 2014. godine nije u dovoljnoj meri posvetila pažnja informisanju na jezicima nacionalnih manjina, što je prouzrokovalo brojne probleme, i to ne samo na manjinskoj medijskoj sceni.
- Izuzetno je važno da država pre izrade novih medijskih zakona ili izmene postojećih, kao i pre izrade zakona koji definišu položaj nacionalnih saveta nacionalnih manjina – izradi temeljnu analizu manjinske medijske scene. Neophodno je precizno ustanoviti šta od manjinskih i višejezičnih medija postoji u Srbiji, koje vrste, kvantiteta i kvaliteta su medijski sadržaji koje oni proizvode, kako se finansiraju, koliko imaju zaposlenih a koliko spoljnih saradnika, kakvi su tehnički i kadrovski kapaciteti, i drugo. Ovo obimno, ali važno istraživanje ukazalo bi na stvarno stanje u ovoj oblasti, a iz njega bi mogao da proizađe registar manjinskih i višejezičnih medija u Srbiji, koji bi potpomogao da se definišu adekvatne mere koje bi doprinele unapređenju ove oblasti.
- Neophodno je da država Srbija, zajedno sa nacionalnim savetima nacionalnih manjina i stručnom javnošću, učini napor i iznađe mehanizme koji bi potpomogli opstanku manjinskih medijskih sadržaja u medijima privatizovanim po Zakonu o javnom informisanju i medijima iz 2014. godine. Ove godine se, naime, navršava pet godina od privatizacije medija, i ističe obaveza novih vlasnika da – po ZJIM – održavaju programski kontinuitet, što za posledicu može imati značajno smanjenje manjinskih medijskih sadržaja i višejezičnih medija u narednom periodu.

Stimulativne mere za manjinske medijske sadržaje

- Neophodno je da država, u skladu sa međunarodnim aktima kojima je potpisnica, ali i sopstvenim zakonima, uvede stimulativne mere za medije koji izveštavaju (i) na manjinskim jezicima (a koji ne rade pod okriljem javnih medijskih servisa i nacionalnih saveta), kako bi se ostvarilo pravo građana na istinito, blagovremeno, verodostojno i potpuno informisanje, ali i obezbedio medijski pluralizam. Pre toga je potrebno precizno zakonski definisati šta predstavlja manjinski, a šta višejezični medij. Ovo je veoma važno zbog činjenice da su neki mediji višejezični – samo na simboličkom nivou.
- Potrebno je posebno stimulisati medije civilnog društva koji izveštavaju na jezicima nacionalnih manjina, a u cilju povećanja medijskog pluralizma.
- Potrebno je iznaći mehanizme kojima će se stimulisati višejezični mediji, u cilju povećanja nivoa interkulturalnosti u medijima i društvu. Veoma je važno, upravo zbog višejezičnih medija i medijskih sadržaja, da se interkulturalnost definiše kao javni interes koji će se sufinansirati kroz konkurse. U tom smislu, interkulturalnost treba da bude odlika ne samo manjinskih nego i većinskih medija.
- Vlada Srbije i nadležno ministarstvo, eventualno u saradnji sa matičnim državama nacionalnih manjina, treba da razmotri mogućnost da obezbedi stimulativne programe za radijske medijske platforme koje izveštavaju (i) na manjinskim jezicima. Zbog toga što je radijsko emitovanje najjeftinije, upravo se njegovim stimulisanjem može značajno unaprediti oblast manjinskog informisanja i obezbediti medijski pluralizam na manjinskim jezicima. Ova analiza pokazuje da je radio najžilavija platforma kada govorimo o informisanju na jezicima manjina. Višejezične radijske stanice mogu biti i garant interkulturalnosti. Iako internetski mediji takođe mogu potencijalno da budu adekvatna platforma za informisanje na manjinskim jezicima, činjenica je da struktura stanovništva manjinskih zajednica (veliki procenat starog i ruralnog stanovništva) ukazuje da je radio podesniji za to.
- Država stimulativnim akcijama treba da obezbedi da manjinski i višejezični mediji, uključujući i manjinske programe i redakcije na javnim medijskim servisima, uposle izvestan broj mladih ljudi, te da im tako omogući stručno usavršavanje uz rad. U ovom procesu bi i nacionalni saveti nacionalnih manjina trebalo da imaju važnu ulogu. Ukazali smo na to da svi mediji koji izveštavaju (i) na manjinskom jeziku imaju ozbiljne probleme sa stručnim kadrovima, pogotovo mlađih generacija. Razlozi su dvostruki: prvi je veliki odliv mladih, pogotovo pripadnika nacionalnih manjina, u razvijenije zemlje, a drugo su – veoma niska primanja u medijima.

- Država da obezbedi stimulatívne akcije koje će potpomoći da se manjinski i višejezični mediji modernizuju, koristeći nove platforme, kako bi se na taj način približili i mlađoj publici.
- Država mora da obezbedi mehanizme koji će olakšati zapošljavanje mladih kadrova u manjinskim redakcijama na javnom medijskom servisu, kao i u medijima kojima su (posredno) osnivači nacionalni saveti nacionalnih manjina, s obzirom na važeći Uredbu o zabrani zapošljavanja u javnom sektoru.
- Razmotriti mogućnost da država, na način kako je to urađeno u slučaju bugarske nacionalne manjine, obezbedi sredstva kojima će biti pružena jednokratna ali značajna podrška za razvoj medija na jezicima nacionalnih manjina. Ova sredstva bi mogla da budu upotrebljena za razvoj infrastrukture, ali i povećanje kapaciteta medija za povlačenje sredstava za rad iz drugih fondova.
- Potrebno je razmotriti i druge stimulatívne mere za elektronske medije koji imaju sadržaje na manjinskim jezicima. (Recimo u smislu ukidanja ili smanjivanja troškova, kao što su digitalne dividende, troškovi za SOKOJ, OFPS i drugo).

Konkursno sufinansiranje medijskih sadržaja na manjinskim jezicima

- Država na svim nivoima (posebno lokalne samouprave sa mešovitim nacionalnim sastavom) treba da obezbedi da u komisijama koje vrednuju manjinske i višejezične projekte prilikom konkursnog sufinansiranja javnog interesa u sferi javnog informisanja – sede stručni i visokoprofesionalni ljudi. Nalazi ovog istraživanja ukazuju da veliki broj medija, pogotovo onih višejezičnih, umnogome zavisi od konkursnog sufinansiranja.
- Neophodno da država na svim nivoima za konkursno sufinansiranje manjinskih i višejezičnih medijskih sadržaja obezbedi adekvatna sredstva, po mogućnosti u zasebnim konkursima, s tim što kvalitetni manjinski i višejezični projekti ne treba da budu diskriminirani na „opštim“ konkursima za podršku medijskim sadržajima.
- Obavezati lokalne samouprave u kojima živi značajan broj pripadnika manjinskih nacionalnih zajednica da, u skladu sa Zakonom o javnom informisanju i medijima i Zakonu o lokalnoj samoupravi, raspisuju zasebne konkurse za sufinansiranje medijskih sadržaja na manjinskim jezicima.

Mediji kojima su osnivaču (posredno) nacionalni saveti

- Neophodno je da država, u skladu sa usvojenom Medijskom strategijom, kroz izmenu postojećih zakona, ne samo medijskih, predvidi mehanizme stabilnog, transparentnog, adekvatnog i nediskriminatornog finansiranja medija kojim su (posredno) osnivači nacionalni saveti.
- Potrebno je da se ujednače uslovi za rad medija kojima su (posredno) osnivači nacionalni saveti na celoj teritoriji Srbije, ali na takav način da se ne ugrozi nivo finansiranja koji imaju mediji nacionalnih saveta koji rade na teritoriji AP Vojvodine.
- S obzirom da se finansiraju u ogromnom procentu iz javnih prihoda, izmenama zakona treba uspostaviti mehanizme, da izdavači medija kojima su (posredno) osnivači nacionalni saveti nacionalnih manjina učine svoj rad potpuno transparentnim, odnosno da na svojim sajtovima ili na drugi način objavljuju izveštaje koje dostavljaju nacionalnim savetima, ali i državnim organima, na način koji će omogućiti ne samo kontrolu trošenja novca nego i evaluaciju ostvarenih rezultata.
- Sredstva koja dobijaju iz javnih prihoda mediji nacionalnih saveta, kao i javni medijski servisi, trebalo bi da usmere ne samo na zarade zaposlenih, honorare i troškove proizvodnje nego i na programe koji bi podrazumevali sopstveni razvoj i povećanje uslova za povlačenje sredstava iz drugih, nedržavnih fondova.
- Neophodno je da nacionalni saveti nacionalnih manjina (oni koji to već nisu) što pre donesu sopstvene strategije razvoja informisanja, ili da redefinišu postojeće, na način koji će omogućiti razvoj kvaliteta manjinskog informisanja, uvažavajući principe medijskih sloboda i medijskog i političkog pluralizma, kao i da povećaju transparentnost svog rada i rada medija kojima su oni (posredno) osnivači.
- Preporučuje se nacionalnim savetima nacionalnih manjina da – po ugledu na Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine – unutrašnjim aktima obezbede mehanizme kojim će se jasno definisati odnosi između nacionalnih saveta, izdavača medija kojima su oni osnivači i samih medija (redakcije) u cilju ostvarenja prava pripadnika nacionalnih manjina na istinito, nepristrasno, potpuno i blagovremeno informisanje. Ti akti bi trebalo da spreče politički uticaj na medije, cenzuru i autocenzuru, i obezbede poštovanje profesionalnih standarda i kodeksa. U svojim odredbama ovi akti treba da sadrže i mehanizme za nadzor nad njegovim sprovođenjem, u kom bi učestvovali i predstavnici novinarskih i medijskih udruženja, odnosno civilnog društva.
- Preporučuje se nacionalnim savetima nacionalnih manjina da u skladu sa Zakonom o nacionalnim savetima nacionalnih manjina iz sredstava redovne delatnosti putem javnog

konkursa u većoj meri obezbeđuju sredstva za medijske sadržaje/medije kojima nisu (posredno) osnivači, a u cilju unapređenja medijskog pluralizma na manjinskim jezicima.

- U skladu sa Medijskom strategijom i dobrom praksom, nacionalni saveti bi trebalo da obezbede mehanizme koji će omogućiti da se u medijima čiji su oni (posredno) osnivači, uz puno uvažavanje, razmatra mišljenje redakcije kod izbora i razrešenja glavnih i odgovornih urednika.
- Potrebno je izmenama zakona definisati regulativne mehanizme i garancije koji će omogućiti da manjinski mediji koje osnivaju (posredno) nacionalni saveti zaštite svoju uređivačku politiku od uticaja osnivača, kao i predvideti sankcije u slučaju kršenja ovih odredbi.
- Novim Zakonom o nacionalnim savetima nacionalnih manjina ili izmenama postojećeg, analogno zakonskom rešenju o javnim medijskim servisima, čvrsto precizirati osnovna načela rada medija u kojima posredno nacionalni saveti imaju osnivačku ulogu i koji se finansiraju i iz javnih sredstava. To podrazumeva definisanje skupa obaveza ovih medija u ostvarivanju javnog interesa, kao i obavezu istinitog, nepristrasnog, potpunog i blagovremenog informisanja, nezavisnu uređivačku politiku i nezavisnost od izvora finansiranja, zabranu svakog oblika cenzure i nezakonitog uticaja na rad redakcije, primenu međunarodno priznatih normi i principa, odnosno poštovanja profesionalnih standarda i kodeksa.
- Izmenama zakona uspostaviti mehanizme koji će onemogućiti da članovi nacionalnih saveta budu članovi organa upravljanja kod izdavača medija čiji su oni osnivači.

Finansiranje medija nacionalnih saveta u AP Vojvodini

- Sredstva koja Pokrajinski sekretarijat za kulturu, informisanje i odnose sa verskim zajednicama dodeljuje izdavačima medija kojima su osnivači nacionalni saveti nacionalnih manjina sa teritorije AP Vojvodine treba da se dodeljuju u skladu sa unapred definisanim, jasnim i transparentnim kriterijumima, nediskriminatorno.
- Izveštaji koje izdavači medija dostavljaju Sekretarijatu treba da budu dostupni na sajtu Sekretarijata, i ti izveštaji treba da omoguće kompletan uvid u trošenje novca građana. Neophodno je da izveštaji u sebi sadrže i metod evaluacije realizovanih aktivnosti, kako bi svi zainteresovani mogli da ostvare uvid u njihov kvalitet, ostvarene ciljeve i rezultate.

Samoregulacija i edukacija

- Potrebno je da Savet za štampu poveća kapacitete u sferi informisanja na jezicima nacionalnih manjina.
- Obezbediti sredstva za ostvarivanje prava na informisanje brojno najmanjih nacionalnih manjina koje nemaju medije na sopstvenom jeziku. Ovaj problem se može rešiti većim angažmanom javnih medijskih servisa i njihovom saradnjom sa nezavisnim produkcijama.
- Potrebno je da se predvide mehanizmi kojima će se omogućiti osnaživanje i edukacija manjinskih novinara za analitičko-kritičko ili istraživačko novinarstvo. Na ovom poslu mogu saradivati nadležni državni organi zaduženi za informisanje i prava nacionalnih zajednica na svim nivoima, uz važnu ulogu javnih medijskih servisa i nacionalnih saveta nacionalnih manjina.

Javni medijski servisi i informisanje na jezicima manjina

- Neophodno je da RTS počne da ispunjava svoju zakonsku obavezu vezanu za informisanje na manjinskim jezicima („nevojvođanske“ manjine). Naime, ukoliko bi Javni medijski servis uveo kvalitetne i adekvatne sadržaje na albanskom, bosanskom, vlaškom i bugarskom jeziku, to bi blagotvorno delovalo na ukupnu medijsku scenu na ovim jezicima.
- Potpuno je neprihvatljivo da javni medijski servisi novinare i druge medijske poslenike zapošljavaju preko agencija, odnosno „na lizing“. Ovu praksu je potrebno pod hitno napustiti i u saradnji sa državom iznaći način obnavljanja kadrova, pogotovo u redakcijama manjinskih programa.
- Potrebno je da javni medijski servisi učine dodatni napor i unaprede žanrovsku strukturu programa na manjinskim jezicima. Na pojedinim jezicima (kao što su mađarski, rumunski, slovački i rusinski jezik) emituju se značajne količine muzičkog, kulturno-umetničkog, pa i dečjeg programa, dok na preostalim jezicima u potpunosti dominiraju informativni sadržaji.
- Izmenama Zakona o javnim medijskim servisima treba obavezati javne emitere da se striktno poštuju medijski i politički pluralizam, kao utvrditi i mehanizme konstantnog nadzora nad primenom ove zakonske odredbe. To se odnosi i na manjinske i na većinske sadržaje.
- Javni medijski servisi treba da posvete posebnu pažnju proizvodnji medijskih sadržaja o temama značajnim za život i rad građana u lokalnim i regionalnim zajednicama, uvažavajući u tom smislu i informisanje na maternjem jeziku. Da bi se u većoj meri približili građanima na

lokalnom i regionalnom nivou, javni medijski servisi treba da koriste nove tehnološke platforme i mogućnosti.

- Potrebno je da programi na manjinskim jezicima na javnim medijskim servisima uskladi sa visokim standardima profesije, i u njima koristiti standardizovani jezik nacionalne manjine. Ovo se posebno odnosi na RTS i njihovu emisiju na albanskom jeziku "Lajmet".